नं. ५६५

दर्पदलन

नं० ३३६

12

नं. ३२६ क

दर्पदलनम्

पत्र

नं ३३६८

बुद्ध धर्म

महाकवि क्षेमेन्द्र

5400

5300

56

नं० ५३०० - ध

दर्पदलनकाव्यम् (काव्यम्)

पत्राणि ५६ (सम्पूर्णम्)

मूलकर्त्ता महाकविः क्षेमेन्द्रः

लिपिकः शिवराम त्रिपाठी

ॐ श्रीगणेशाय नमः ॐ महाकविश्री
क्षेमेन्द्रविरचितं दर्पदलनं प्रथमो विचा
रः ॐ प्रशान्ताशेषविघ्नाय दर्पसर्पोपस
र्पणात् समामृतनिधानाय स्वप्रकाशा
विकासिने १ संसारव्यतिरेकाय हृतो
त्सेकाय चेतसः प्रशमामृतसेकाय वि
वेकाय नमो नमः २ श्रीमत्क्षेमेन्द्रः
स्वहृदां श्रीमान्दर्पदोषचिकित्सकः स्वा
ख्याय कुरुते यत्नं मधुरैः सूक्तिभेषजैः ३
। पुस्तकद्वयम कुलं वित्तं श्रुतं रूपं शौर्यं दानं
स्य दर्पदलनस्य तपस्तथा प्राधान्येन मनु-
काश्मीरमहारा ष्याणां सप्तैते मदहेतवः ४
जाश्रितैरस्मत्सहकृतैर्मेस्तीति विनम्रश्रीविश्वेश्वर-
शर्मभिः प्रहितम् पुस्तकद्वयमपि काश्मीराक्षरैर्लि-
खितं नवीनं नातिशुद्धं च तत्र प्रथमं ३५ पत्रात्मकं
क॰संज्ञकम् द्वितीयं ३३ पत्रात्मकम् ख॰संज्ञकं
द्वयम् तृतीयमपि पुस्तकं जयपुर एव राजगुरुभट्ट
लक्ष्मीदत्तसूनुभट्टश्रीरत्नसंग्रहादुपलब्धम् तत्तु त्रु
टितप्रथमपत्रं तृतीयविचारपर्यन्तमेव वर्तते मध्ये
मध्ये च जलादिदोषेण शीर्णतामुपगतमस्ति
तत्तु ग॰संज्ञकम् अत्र क॰पुस्तके सर्वत्र विचा

ग्रहंकाराभिभूतानां भूतानामिव देहिनाम्
हिताय दर्पदलनं क्रियते मोहशान्तये ५
कुलं कलङ्कयन्ति मोहान्मिथ्याभिमानि
नाम् लग्नः कोऽयं नजानीमः स्तब्धग्रीवात्र
ह्यग्रहः ६ कुलस्य कमलस्येव मूलमन्वि
ष्यते यदि दोषपङ्कप्रसक्तान्तस्तदावश्यं
प्रकाश्यते ७ यथानाम्बराङ्कस्य नशाक
ज्ञाम्लच्छयते तथा गुणवतः सूत्रनिर्गुणा
त्कुलोद्भवः ८

ग्रान्ते नीतिपद्धतौ इति ग्रन्थस्य नामोपलभ्य
ते ख॰ ग॰ पुस्तकयोस्तु दर्पदलनमिति २ मम
शमनियानाय ख॰ ३ प्राध्मातः ख॰ ४ नीति
पदवी क॰ ५ मिथ्यामोहाभिमानिनाम् क॰ ६
दोष॰ पङ्कप्रसक्तान्तोस्तदा क॰ दोषः पङ्कप्र
सक्तोन्ता‴ दा ख॰ ७ प्रदृश्यते ख॰ ८ प्रा॰
ब्जायज्ञात्तच्छयते क॰ ९ तद्गुणोद्भुतः ख॰

८ पक्षेस्मिन्सर्वपक्षेषुः कुलेयज्ञावकस्मृतः
२ श्वपरः पापकृन्मूर्खः कुलंकस्यात्तुवर्तते ९
लोके कुलंकुलं ताव यावत्सर्वेस्मन्वयः
गुणप्रभावैर्विच्छिन्ने समाप्ते सकलंकुलं ९·
कुलाभिमानः कर्त्तव्यो जन्मस्थानजन्म
नाम कुलीनस्याकुलीनस्य नवदारिद्र्य
लेजयो कुलकूलकषायेषां जनन्मोति
मृगाः स्त्रियः ११ किंकुलीनाकुलीनाग्रे
याज्ञात्रैस्मप्रलापिनः १२ गुणवत्कुलजा
तोः पिनिर्गुणाः केनपूज्यते दोग्ध्रीकुलो
द्भवायेन्नवेंव्याकस्पापपूज्यते १३ स्व·
यंकुलकृतस्तस्माद्विवाधमजातोमदः
गुणाधीनंकुलंज्ञात्वा गुणेष्वाधीयतांम
तिः १४ मूलान्वेषणाविनस्यमानमतिश
नास्यवपुमाकुलम् स्त्रीणांयत्रपरंप
रैवतत्रतेसंतानानंतक्रमम् १५ ॥

१ हन्तुस्य पापकृत् (वे· २ जेनानां स्थान
(वे· ३ भूमौलीनस्य ४ ॥

एतां संकृतकप्रपञ्चरचनालज्जावती
नाब्रुः संसक्तस्मरहृच्छुद्धचरितं तने
नजानातिकः १५ कुलाभिमानाभरण
स्यमातापितामहीवाप्रपितामहीवा
योषित्स्वभावेनयदिप्रदुष्टातदैवदोषः
कुलमलघातः १६ सूर्यवंशेत्रिशङ्कुः
यश्चाण्डालोऽभून्महीपतिः दिलीपरघु
रामाद्याः क्षितिपास्तत्कुलोद्भवः १७ सु
भुजो सोमवंशपान्तोयः पूर्वपुरुषो बुधः
गुरुतल्पेसचन्द्रस्य जातो जगति विश्रुतः १८
कन्यायास्तनयः कर्णः क्षेत्रजाः पाण्डुन
न्दनाः सामान्यकुलवार्त्ताभिः किमस्माभिः
प्रयोजनम् १९ मथुरायामभूत्सर्वब्राह्म
णः श्रीमतां वरः यज्वाश्रुतनिधिर्नामश्रु
तिमान्विश्रुतश्रुतः २० तस्यशुक्लताला
मप्रांशुवंशसमुद्भवा बभूववल्लभापत्नी
लावण्यललिताकृतिः २१ तस्यांतस्याः
भवत्कालेनः स सूनुः सद्गुणाग्रणीः ॥

८ पुत्रस्तेजोनिधिर्नामविद्याविमलदर्प-
१ णः २१ सधीमान्वेदविद्यादीकविःस
र्वकलालयः सभासुविद्वगोष्ठीचक्रेल-
ज्जयावनतंशिरः २२ तदर्पदोषश्चवि
तंश्रीमास्तभयुतरहः प्रशमायपिता
स्वैरहामध्यवक्तुंप्रचक्रमे २४ पुत्रमि
थ्याभिमानेनकिंप्रयातोऽसिमूढताम
यस्माद्विरदामूढःपूज्यपूजासुलज्जसे
२५ नास्त्युपायःसंसारेदर्पस्यप्रति-
घातिनाम् मूढतानाक्रियतेयेनतणं
हस्तावलंबनम् २६ कष्टकेनोपदि
ष्टेनविनष्टविनयस्मृतेः मदःसाधु-
जनानिष्टःकुलविद्यायनोद्भवः २७

पारस्यैव क॰ ख॰ ५ संसक्ता स्मरमूढमूढ ख॰ ६
कुलाभिमानिन इत्यर्थः ७ यत् क॰ १ सममवत
ख॰ २ सगुणाग्रणीः क॰ ३ विपुल ख॰ ४ स
र्वगुणनिर्वादी ख॰ ५ कलामयः ख॰ ६ विद्व
षां चक्रे लज्जावज्ञानतं क॰ ७ कष्टः
क॰ ८

अस्थिरः कुलसंबंधः सदा विद्या विवादि
नी मेदो मोहाय मिथ्यैव बुद्धे तेनियंतेय
नं एतदेव कुलीनत्वमेतदेव गुणार्जन
यत्सदैव सतां सङ्ग विनयावनतंशिरः
यदेव विदिता विद्या सत्समेवात्तयं धनं
अकलंकविवेकानां शीलमेवामलं
कुलं अभोगास्तु भगाभूतिर्दैन्यमेव
लं कुलं अदर्पविशारदविद्याभवस्तुत
चेतसां द्वेषः कस्य न दोषाय प्रीतिः क
स्य न भूतये दर्पः कस्य न पाताय स्तोत्र
मे कस्य न सृता त्यागिनां किं दरिद्रेण
किं कुलीनेन पापिना लुब्धेन किं कदर्य
ण दर्पान्ध्येन तुष्येन किं वैरायते स्पृह
वः प्रदानेन रूपाणायते दर्पभूतानि भूतस्य
विद्यामोऽक्षिप्तानायते २४ गुणिनां
मत्सराः शत्रुर्लेख्यानामतिपावकः सर्व
एव सर्पाणां न कश्चित्प्रियवादिनां २५

प्रगल्भोऽयं कुलोद्भवः क १ सुचिरः क सुशि
रः ख १ २८ स्तुत्यार्थ क पुस्तके नास्ति ॥
कुलार्जनम् क १२ कथैव ख ॥

तस्मात्कार्यस्त्वया पुत्र नाहंकारः कदा
चन: दर्पाद्धीवः किलोकेगणमोहग्राहै:
णहृतेः २९ वेशोनातिशालिनाग
णगणेनानन्तश्रमत्कारिणानूपेण
तिमनोहरेणमहत्ताविलेन हृते नवा
गेहन्मोहमहात्तम्मेदमघः संजाय
तेयः सदानस्यादेहदृढमूलदल
नेकार्योऽभियोपस्त्वया ३० गुणधना
ढ्यं पुत्र ग्रामश्री रूपिमा कृपाः संपूर्णे:
पितृदः कृपाद्गुणाढ्यितेः पतनमथः ३१
कुलाभिमानेत्यजेन्मदूताग्रथनाभि
मानस्यजेदृष्टेनइ विद्याभिमानेस
जेपाण्डूपतृपाभिमानेत्यजेत्कालेल
सं ३२ पुत्र प्रयत्नेन विवोयितोसितत्त्व
वसिन्त्वयदिदृष्टिमोहं तदेषते यास्यति
शल्यभावेनो नाभितापप्रसवोऽभिमा
नः ३४ विभूतिनलिनीगजः सज्जनमा
नभङ्गाशनिर्निपातनपथ्यदेणिकः ३५ कु
१ सौख्य पिबायते क २ नैतेन तविवश्वमोहमः
वितेन क ३ अयं श्लोक क पुस्तके नास्ति ४ संन्द
ताग्र क संन्तागः ख

पराशयनवज्वरस्मरितचन्द्रविंवांवु
दः सदासमदचेतसां ग्रणविनाश
हेतुर्मदः ४। अनिमतेयपद्दिनिः
मतास्मात्सर्वजनपाकेविरमं यदिस्मा
त कुलार्थविद्यादिकृतोऽभिमान
स्तैदैषतेष्यात्रविडंबनीयः ६। अ
हंवादी विद्यापरिचयगुरुः सर्वविद्र
का महंमानी वाणीप्रसरपरिपाके
नहकविः अहंलीलाहंसः कुवल
यदृशां मानसचकोरः कोऽमन्तःपुस
मितिमदपिशाचः परिचयम् ७।
लक्ष्मीः लग्नाः हृदयवतीपरिरक्षिता
पिकायोऽप्पायनिचयस्मितिकाय
पव संभोगयोगस्तुखमंगतिरप्यत
थ्या मिथ्याभिमानकलनाखनपष
आपः ८। इत्थं कोऽप्यसकृत्मित्रा
लीलामीलितलोचनः ॥

८ मयैषो मम महस्त्रीव वेगाद्गतिना कुं-
५ शः ४६ पादेन हितिमालिखन्ति सः
5 मदः कोपोऽस्मिनिःश्वासि नस्तिर्यग्जि-
ह्मनिरीक्षणो विदधति भूभङ्गभीमं मु-
खम् सस्वेदाङ्गुलिकन्दलीनिकषणे-
ष्वापहल्लाटत्वचः कम्पक्लोहितमन्त्र-
वारस्समये भूताभिभूता इव ४८ स
कदाचिद्दूराक्षिप्तस्थिते भुजवक्रोत्-
कात प्रतस्थे स्वर्मा फलयवयस्यगृह-
मुत्सवे ४७ तेनसौ हणप्रतोदेन चो-
द्यमानः पुनःपुनः स्वरलीव्रमथ्या-
तोऽभूस्तरद्वारान्तजोद्रितः ४८ सुन्नता-
सुः कश्चित्क्लेशः सस्वनो वितसन्नया-
मोऽ वदत्सम्मुखो यातागार्दभीजननीति
जो ४९

१ अयं पादः ख· पुस्तके त्रुटितः २ हेलाहेसः क· ३ मद्गतिः ख· ४ क्षितवाद्रा-
मन्त्रः क· स्तुताम्रः क· स्तुवोस्तुः ख· ५
स्वस्वरोचित क·

मातङ्गीब्राह्मणपुत्रोऽयंपापरूपमामयमा
शयः विदारयन्ततोदेनवहन्तेहन्त
सुप्तः ८० किंकरोमिप्रियमेनाहंल
ब्धोऽनेनदुरात्मना अवटेपातया
म्यनंतंनुश्वभ्रेह्विपामिवा ८१ इमा
नेराविणपुत्रंमाघुनेत्रायगार्दभी
तमुवाचसमंतापसंदेहसंकान्तता
यथा ८२ वैहंतंइसंदुपुत्रसहस्रवि
षमांद्यथाम् अप्पनासमवहद्धये
दारुणेकरुणाकणः ८३ योद्गः शू
द्रेणजातोऽयंब्राह्मण्यांब्राह्मवर्जितः
पाडःविनजानातिचाण्डालचे
ष्टितः ८४ दयाद्रिंहृदयवचः क्र
कचकर्कशम् योनिसंकरजाता
नामेतत्समलक्षणम् ८५ नव
नीतोपमावाणीकरुणाकोमलम
नः एकवीजप्रजातानांभवत्यव न

८ ंतेष्विरः ५६ इत्यतिकटुकाटोपंको
९ पादकारणवैरवा। नश्यतीति नरेश्वो
दैत्यमायामेविज्ञातितयापाठः स्वाग
रसिकतालोलः सेवाश्रितानवा
मम्यतेगुणिषुकुरुतेगर्वोन्नतान
विंगलः खलः ५७ इतितः सह
माकर्ण्यगदभीवच्चंतद्विजः सवे
प्राणिस्वनाभिलः सम्मोहाभिहतो
ऽपतत ५८ सत्वमन्तःस्वचिरा
न्मोहस्वरूपाद्विच्युतः तस्माज्जसा
हस्मात्पवनस्पृष्टविलक्षुकलोन्नतिः
५९ संमूर्छितोविषेणेवसगत्वा
मात्परान्तिकम यथाक्रन्तनिवेश
स्येसर्वपप्रच्छन्नारहः ६० ॥

१ विहन्त्र ख० २ समन्तापा क० ३ पत्ता
द्रवति क० ४ प्रसूतानां भवत्येव ख० ५
खर्वोऽर्जेदविवेकलः क० ६ मोहस्वरूपात ख०

नत्रस्यागप्रवृत्तेन दृष्टासा तेन शापिता
अथोग्रवीतमवदद्देहलम्बलुलिता-
लकैः ८१ लज्जाकरमसत्कर्म कथं त-
त्कथयामि ते संसारादपि साश्चर्यगा
ढं नस्त्री विवेष्टितं ८२ अपि कुङ्कुमक
र्णाग्रादपि पिप्पलपल्लवात् अपि
विद्युद्विलसिताद्धि लोललोलनामनः ८३
न बाध्यन्ते गुणैः पद्मनलस्पन्दे पा-
शितैः नयनेन निवार्यन्ते शील-
स्याग्रोद्यताः स्त्रियः ८४ वनेष्वेवन
संजातदर्पकालव्यविप्लवाः केनो-
न्नतपरिभ्रष्टा वार्यन्ते निम्नगाः स्त्रियः ८५
देहप्रदाः प्राणहराः नराणामभीरुहस्वभा
वाः प्रविशन्ति वह्निम क्रूराः परंप-
लवपेशलाङ्ग्यो भुग्यविदग्ध्यानः
पिबन्त्ययन्ति ८६ अहं पुरा रजःस्नाता
काले कुङ्कुममलाङ्कने एकाकिनी

८ पुष्पवनेष्वेव नोन्मादिनी स्थिता ९७
७ व्रतदीक्षापरेयं मे मैथिलीव विनतानना
ना उन्नतस्तनविन्यस्तहस्ता चिरमवे
न्तयम् ९८ पताः श्वसनसोत्कम्पाः
सज्जृम्भाः षट्पदस्वनैः सोत्कण्ठमि
व गायन्ति लताः पुष्परजस्वलाः ९९
उद्भिन्नयौवना कान्ता प्रियसम्भोगवियो
गिनी व्रतशोषजुषः पश्य दीर्घिकेव वा
स्मि निष्फला १०० इति चिन्ताकुलेनात
स्मिंल्लग्नाभिमुखविदर्पणः नापितः पा
रिहासाख्यः शीलपाशाङ्कुरिवाघयो १०१
समागमे काकिनीहृद्गुणसंहतिका
न्तराम् पश्य शीलं कपिनोपादनखाग्र
हणलीलया १०२ ॥

१ ललितान्तरैः ख॰ २ विदार्यन्ते क॰ ३ अयं श्लो-
क ख॰ पुस्तके नास्ति ४ सोत्कण्ठा इव क॰ ५
ममाभिमुखमायया क॰ ६ शीलपाशाः क॰
७ उग्रः पादग्रहणहेलया: क॰ ॥

तत्रांहसृतकर्तम्मानीचसंगमलजया
अधोमुखीमुतंशीलवीसमाणोवम-
न्दिता ॥१२॥ अविहारेचारन्तीसावरीम
वेददर्शीततः शुद्धगार्भप्रदेचैतत्कर्म
मेकुलपातकं ॥१४॥ अश्लोकिमनघा
पुत्रयमहत्यानन्नचचैषा संहृताम्मेवा
धामन्तेषारीरणिकुलानिच ॥१५॥ इ
तिमातुर्वचः श्रुत्वायाततः समहसा
न्यताम् जातिमानावपतनात्रिजीं
विताद्याभवत् ॥१६॥ अथगत्वाविरह्या
रः सकैलासाटदृहासिंदी आश्रमब्रह्म
णपवद्ग्राशाश्वचारस्विरंतपः ॥१७॥ तस्मा
ग्रतपसातुष्टः स्वयमेवशान्तकृतः श्री
लांएण्याचमानस्यनंदधौउलिभूवि २८
पुनः पुनः सतपसासतापितजगत्त्रयः
महस्मात्तवरस्मापदेवत्वनातुविप्रता
म् ॥१९॥ कुन्दोदेवोभिधानाः पुरोसोऽभ

२ वृन्दविविक्ततः प्रसव्यमेकदिवसेत्य
८ वेनीयोमृगीदृशाम् ८० समोहृपाता
लविशालमर्पल्लस्यात्रकार्थः कुलज्ञा
तिदर्पः प्रमत्तमादानदयाश्रयाणां
शीलविशालकुलमामनन्ति ८१
मातानयस्यास्यविवेकराशिः पुन
र्भवाब्धिजिनकोनयस्य यस्यप्रसक्ता
दयितानन्तरस्मामपवलोकेकशाली·
कुलीनः ८२ इतिश्रीव्यासदासापरा
ख्यक्षेमेन्द्रविहितेदर्पदलनेकुलवि·
चारःप्रथमः १ द्वितीयोविचारः यनेन
दर्पःकिमयंनराणांलक्ष्मीकटाक्षात्र
लचञ्चलेन यत्कंधरावक्रमपिप्रयाति
नैकंपदंकालगतस्यपश्चात् १ ॥

१ सहस्रान्सताम् ख·ग· २ यस्यास्ति विवेकरा
शेः क· ३ इति नीति पद्धतौ कुलविचारः
प्रथमः १ क· ४ बंध्यमपि क· ॥

ह्रसितं तिष्ठति निर्निमित्तमयत्नितं:
तिष्ठति दैवयोगात् स्थिते कदर्यस्य त
तोपयुक्तमुक्तमनन्ततोयसमेव वित्तम् २
कर्माक्रिनमनिर्माणैः प्रातःप्रातःश्रथा
वताम यत्नेयत्नेप्रलपतां नियत्नेविस्म
तनृणाम् ३ विद्यापयोनिधिपयोः
कष्टक्लिष्टकलत्रयोः विप्रोषिताक्लेषदो
षस्य कः कदर्यदरिद्रयोः ४ येषु नाद
स्नेनहानेनदत्तेनियतावधिं निवर्त्तो
लुब्धतां तेषामन्तेऽस्मिन्नुज्झते धनम् ५
उक्तं परस्याभिप्रायामुक्तं यातस्य दृश्यतां
स्वदयेपात्यन्तां यत्नेनियत्नेयनिन्तां यत्ने ६
यत्नेनजीवितेनेवकण्ठस्थ न निरीह
ते पर्यन्तेऽप्यप्रकाशेन वस्तूनां श्रव
मातरः ७ यदर्जितं परिक्लेशैरर्जि:
तं यत्न भुज्यते विभज्यते यदन्तेऽस्मैः
कस्यचिन्मात्रतत्कृतनम् ८ ॥

२ विद्याविवादाय धनं मदाय प्रज्ञाप्रकर्षः
१ परवञ्चनाय । अभ्युन्नतिर्लोकपराभ
वाय येषां प्रकाशस्तिमिरं हि तेषाम्
१ अशान्तान्तस्तस्याथ नलवणवारि
मतिकैरैर्गतक्लापः कायश्चिरविरम
रेहाशनततथा अनिद्रामन्दोऽग्निर्नैप
सलिलचौरानलभयान्कटुर्याणाक
छस्फुटमथनकष्टाद्विपिनम् १ आ
वसंसार्थवाहोऽमूढस्थेनाप्युद्वापरः
मन्दोनामनितरनन्दः कौलेनेनार्थिना
मपि ॥ सकलर्द्धिः सदासर्वजनस्पृहे
णडः सदः सूर्यस्याधीनियानानाका
लक्ष्यालङ्कवाभवत् ।२ ॥

१ मर्मे ख० २ इतः प्रभृति श्लोक त्रयं ग० पुस्तके नास्ति ३ तिमिराय तेषाम् क० ख० ४ अयं श्लोको ग० पुस्तके नास्ति ५ इति श्रुतः क०

कृत्वा समस्तं दिवसं यत्नानं निधानकं
भोगानां नाविधानम् सलज्जपेयापल
मानशीलमस्यातिराज्ञातुदंसस्थूलम्
निश्छिद्रं नं निर्लेवणं विनष्टमसृष्टण
कं विनिविष्टकष्टम् अदृष्टहासं स्वप
न्ननिरोधात्तस्याभवद्देहश्रमसशोकमू
कम् १४ विज्ञायेति निःस्वालोनन्दति
दीपंजलवर्जितम् तस्यकष्टकदर्थि
स्यपरलोकमभूद्गृहम् १५ समभक्तं स
वयेतिस्म भक्ताः सततामयेः स्वव
ताबान्विवर्णाः भृत्यास्तृणैश्छिन्नतयाकृ
शाः १६ गुणप्रज्ञास्मृतिर्नाम धनक्षि
तिवनृपिणी भार्याभूत्तद्योगस्यतेस्य
दैवविपर्ययात् १७ सदाप्रच्छाद्यसाभ
विभ्रकारातिथिसत्क्रियाम् तेनस्वय
विवादेषु प्रोचिताकलहाग्निना १८
तस्यां तस्याभवत्पुत्रः सद्गुणस्वरनाभिधः

८ पिङ्गलो भाग्यकोरेण नीतः पद्मइवाम
१० नाम् १९ कदाचित्स शूद्रकद्वारि दृष्ट्वा लः
व्याघ्रमस्थिनम् चकार कलहं नन्दः प
त्सषणोणितपातनम् २० सोऽवदत्को
पदष्टोहं स्वस्य भार्यामधोमुखीम् त
स्यशापावस्तनयोः क्षालयन्तीमिवा
श्रुभिः २१ ममदास्यति को भिक्षां त्वत्स
म्मिहीणस्य पदः दारिद्र्यजननीयस्य
स्थितात्वं दुर्भगा गृहे २२ स्त्रियो यत्र प्र
गल्भन्ते भर्तारो व्याघकत्वताम् गृहं
भवमवष्टंपत दास्यदं परमापदाम् २३
गृहमेकं गृहस्थस्य यत्र दाराणां शान्तमस्थिनः
भार्याभञ्जितविन्तस्य न स्त्री गृहपतेर्गतिः
२४

१ पलपाशशीलं मज्ज्ञाति क· २ उदरे
ग· ३ अस्थिपाके क· अस्त्रपाकं ख· ४ स
शोकमूलम् क· ५ असह्वानन्दम् ख· ६ अ
यं श्लोकः क· पुस्तके नास्ति ७ इवात्सतताम्
क· इवान्यताम् ग· ८ नद्दयितम् क· ॥

न्तुमिदं दृश्यते नापि जलोऽजीवितं जी।
वितं द्रविणं येन राह्वन्ति सकार्यभा।
ह्वयन्ति ते २५ जीवन्त्यक्रियो निः
स्वः श्वावोऽप्यर्थिनसत्क्रियः दारिद्र्यम
रणं लोके यन्न मायुः शरीरिणां २६
यत्तदेकार्थसामर्थ्यप्रसन्नोऽपल
भ्यते यत्तत्कथं वन्ये जीवद्भिः शवः
शिविकयोह्यते २७ प्रपञ्चसिकि
मर्थिभिस्त्वमत्रं क्रेशाम्बं चितं दीय
ते यत्किल प्राप्ते तत्सांसं किन्नरास्त
ते २८ पुत्रदारादिसंवन्धः पुंसां यन
निबन्धनः क्षीणस्वार्थः पलायन्ते
दारागच्छति चामतः २९ पण्डिताः
कवयः शूराः कलावन्तस्तपस्विनः
वैयस्येव सविनस्यवीदन्ते सविमा
हेराः ३० इति तस्य वचः श्रुत्वा कृपण
स्यार्थिनिष्कृपं स्नातमूर्वेसस्त्रवितं स

२ त्वस्याभिजनस्य च २१ सन्तः कुर्वन्ति
॥ यत्नेन धर्मस्यार्थस्य चार्जनम् यशसा वा
रविहीनानां द्रविणमलसंचयः २२
यत्करोति हृदि क्लेशं तस्या मोहं शला
गरम् न तद्धनेकदर्थ्याणाहृदयव्या॰
धिरेव तत् २३ वर्धनेयो धनव्याधिः
सुखभोगवियोगकृत तस्याश्रुशम
नं पथ्यं राजवैद्यचिकित्सया २४ लो
भात्राभूद्गृहे यस्य कदाचित्कश्चिदुत्स
वः नश्यन्तिपदेहेस्तस्यनियनेयन॰
भागिनः २५ कणाचामनवगाङ्गा
ग्रामत्नेनपरिरक्षति मूषकापहृ
नकोबेरत्नराशिनपश्यपति २६

१ एतत्पद्यद्वयं ग॰ पुस्तके नास्ति २ हीणाः
ख॰ ग॰ ३ यत्नः ख॰ ४ अयं श्लोको ग॰
पुस्तके नास्ति ५ स्तः क॰ ६ गमनम्
ख॰ ७ अयं श्लोको ग॰ पुस्तके नास्ति ॥

यनेनदर्पः कोनामयत्नेनेनविनश्य
ति १ रक्ष्यमाणंक्षयेनैवभक्ष्यमाणंमुष
ष्यते: १० विचार्यमाणंत्वेनैदैवा
धीनतयानृणां नकस्यापिद्रव्यस्या
यायतनंलोभः प्रणश्यते ११ कलौका
लेविलैमिश्रेषुवृद्धेषुर्यनान्विते न
स्करेषुग्रहेषुलुब्धेरक्षितयनेनकिं २९
ध्राणिकेः कलेहैनित्यमच्छिन्नगणे
नागतैः दानहितैः नयत्यस्यमन्त्या
ग्रस्यधनेनकिं ४ महस्तामाद्दितार्थ
स्यराजद्रोहादिपातकैः भयाद्व्यय
शीलस्यराजद्रोहादिपातकैः स्येनेवा
धनेनकिं ५ घोरप्रतिग्रहग्रामगत्ता
दग्रगुणेजसः तद्धिमात्तानभिन्नस्यपू
तीभस्यधनेनकिं ६ गविनेतावस्य
न्नस्यशीतवातातपस्थितेः प्रमहहि
प्रफल्पस्यकष्टार्हस्यधनेनकिम् ७

८ प्रभूतत्वाभलोभेन प्रयुक्तार्थस्य सर्व
१२ नः भूजेहेष्टेन तुष्टस्य न हृष्टदृष्टेर्येनेन
किम् ४४ मलशीलस्य वाणिजस्य
न्कृतस्य तृष्णया लब्धनस्याशुचेः
पाकगात्येनेवयनेनकिम् ४५ का
ह्लितेनाष्पलब्धेन भोगार्हेनवयोवने
न राजीर्णशरीरस्य भारेणेव यनेनन
किम् ४६ प्रव्रज्यात्यक्तगेहस्य जनः
गौरवपूजया यन संघटितार्थस्य व
ध्येनेवयनेनकिम् ४७ ॥

१ मक्षमाणं ध्ययेनैव रक्ष्यमाणं क· ख· २
अयम् श्लोको ग· पुस्तके नास्ति ३ प्रणाम्यति
क्र· ४ विश्रुतेषु क· ५ अयं श्लोको क· पुस्तके
नास्ति ६ क· लेहः ग· ७ अयं श्लोकः क· पुस्त
केनास्ति ८ वसकस्य क· ग· ९ इतः प्रभृति श्लोक
पञ्चकं ग· पुस्तके नास्ति गणनापत्रमात्रे वि
लोकितेनार्थेनेति भावः १० मानशीलस्य क· ॥
संस्कृतस्य क· १२ पूजया क· १३ वध्येन ख·

शिशोरंकुशशून्यस्यपातितस्यापथे
विटैः ह्रणहैयापयोगेनस्वमेनेव
यनेनकिं ४८ भार्ययावैरचारिण्या
ग्रामस्थस्यनियोगिनः प्रसभंभुज्य
मानेनपापामिनयनेनकिं ४९ शि
ष्यस्यापादिताशेषभोगवस्त्रादिसंप
दः गुरोर्दंभेनसिद्धस्यमवितेनयने
नकिं ५० राजकोपनियुक्तस्यचौर्य
विद्धेनकेवलं ध्येयनशाकमीयस्य
वयेनेवयनेनकिं ५१ अज्ञातभाः
विचोरादिदोषैर्निस्वविनाशिना ह्री
स्यकहेतुनालोकेगणकस्ययनेन
किं ५२ पिटकस्येवपूर्णस्यपीडुनी·
यस्यभूभुजा निष्पाकशाकभोजस्य
ग्रामीणस्ययनेनकिं ५३ कलमा
क्रान्तविश्वस्यमषीकूलस्यभोगिनैः
ग्रामसन्नवन्धनस्यानोदिविरस्ययनेन

२ किम् ५४ गृहिणीविग्रहोग्रस्य गुरु
१२ लग्नरुपेक्षया कोपोपवासनिःस्वा
संतप्तस्य धनेनकिम् ५५ मलिन
13 स्य कुर्वस्य स्वल्पाशनपरस्य च
दारिद्र्याधिककष्टस्य कदर्थस्य धने
नकिम् ५६ निर्धनाः स्वविनोदस्थाः
स्वयं नाश्नाति दुःखिताः स्वदेवदुःखो
दयेजन्तोर्दैवाधीनेधनेनकिम् ५७
समानेषु व्यतीतेषु स्वजनेष्वन्यचेत
सः विरसासारसंसारविरक्तस्यधनेन
किम् ५८ यष्टावाप्तोपपुत्रार्थ्येनि
श्चितस्य विपश्चितः अमत्यपरित
हस्य संतुष्टस्य धनेनकिम् ५९ ॥

१ भोग्येन क॰ २ पापान्तेन ख॰ ३ चौर क॰
४ विशेषभ्राकभोगस्य क॰ ५ रागिणः क॰ ६
कार्यस्यस्वस्पर्धः ७ गुरुस्यजनदुपेक्षया क॰ ८
संतापित ख॰ ९ जनेषु क॰ १० विविक्तस्य क ॥
अथवा क॰ १२ अल्पालस क॰ अलोल्य ख॰

बालस्तृणेच कनकेच समानदृष्टि
रिष्टं न वेत्ति विषयेषु विशेषबुद्धिः
वित्तेन कोपपरितोषमहेतुतस्मि
न्काले विवेकविकलो वद किं क
रोति ९० प्राणाधिकस्य सुहृदः स्व
हृणीजनस्य पुत्रस्य वा गुणनिधेः स
हसा वियोगे शोकेन शोचति यदा
विवशः शरीरी रत्नाचलेशपितदा
वद किं करोति ९१ नार्थं शृणोति
न पुनः स्थितिमीहते वा स्पर्शं न वेत्ति
न रसं न तथाधिवासम् दृष्टेः प्रया
ति पवनेन यदा जडत्वं भोगेर्थने न
च तदा वद किं करोति ९२ रोगादि
तः स्पृशति नैव दशापि भोज्यं तीव्र
व्यथः स्पृहयते मरणाय जन्तुः स
र्वेषु येषु विफलेषु यदा विरौति या
मोर्थनेन च तदा वद किं करोति ९३

२ निद्राच्छेदसविदवान्यजनः सो
१४ द्वेगावेशोज्झितः पाकक्वाथकद
र्थितः परिजनैस्तीभयान्तो
भितः भग्नस्वास्थ्यमनोरथः प्रिय
तमावष्टम्भपादद्वयः पर्यन्तेवपुषः
करोति पुरुषः किंशास्त्रसैर्यनैः
९४ अलंकृतः काञ्चनकोटिमुक्तै
र्महार्हरत्नैर्गजवाजिवाहैः निमेष
मात्रं लभते न जीवं कालेन कालो
शिवया गृहीतः ९५ निश्चेतनः का
ष्ठसमानकायस्त्यक्तः स्वगात्रैश्च क
लत्रमित्रैः शुभाशुभप्राक्तनकर्म
भागी यत्नामरत्नैर्वद किं करोति ९६

१ विषयेषु समान क॰ २ कष्टार्दितः ख॰ ३
प्रपन्नावष्टम्भ ख॰ ४ विवशाः क॰ ५
विवशः ख॰ ६ यत्नात्त्र क॰ ॥

तस्मात्त्वमुत्तविभवोऽत्रविभ्रमेणाभ्
ताभिभूतरवमाभवसाभिमानः पा
ताः स्त्रियः प्रचललोभयनाथ्यकार
विघुलतापरिचितः सहमैवयान्ति ९२
नष्टलज्जितविनताश्चविभवमाम्रा
ज्यभोगेषु राज्ययन्तेनलराम्रमयाणु
तनयाः केष्प्रविष्टावनम् शाकः स्त्री
विरहैर्विवेशनलिनीनालान्तराल
ह्रियाकुम्मास्थाविवियावयानविलि
नातिः सनियानेयते ९८ इमकोऽ
प्यमकृमत्मासलोभात्रवचालसः
स्वभावः सर्वभूतानां सहजः केनवा
र्यते ९९ ततः सकालेलोभेनभिष
गभिषज्यवर्जितः कोपेनियानक्रुमे
पुलीनष्टेष्टाक्षपद्यत १०० अथस्तमुक
मुक्तास्यथंनसविरहितं सुषकाइ
वाक्यान्तिकरर्याः स्वद्गपेत्स्वयम १०१

८ तस्यघातस्यनिरयंनिनायनरपतिर्ध
१५ नम् पर्यन्तेराज्ञगामिन्योलब्ध्वाता
यनसंवरः १२ तत्रेनोश्वन्नस्या
ष्यशेषाद्येनापिभूयसा वभूवभूरि
सम्भारभोगश्चयमहोत्सवः १३ सा
कश्चिन्नाममनन्तस्यमरन्तागेरिहभाव
ताम् भोगभङ्गभयेनेतिप्रातस्तत्रा
ब्रवीज्जनः १४ चिन्तियत्यनेकुनि
यनेनन्तस्यैवात्मवायनम् टीर्य
तोभुज्यतांसर्वमिमस्तुःप्रवासि·
नः १५ तत्कालेगतेवारकोष्ठ
हारान्तवासिनी हृष्ठान्यास्रप्रवेप
ववाग्जालीविवादिकाभिधा १६

(साम्राज्यदीना: क २ लीनः एष्ट ख· ३
भूमिसंभारः ख· ४ साकाचित् ग· ५ २
ति तत्रावदज्जनः क· ८ गोष्ठ ख· ॥

ग्रन्थः कुब्जः कुणः खिञ्जः कुष्ठीस्थ
लगलग्रहः समूकश्चण्डः खोनामत
स्यात्तनयोऽभवत् १७ तदगुल्फैः
परिक्षीणेमातुः क्षीरेसतिस्खलः कु
पथ्यान्यवस्त्रीभिः शुनीक्षीरेणव
र्द्धितः १८ एतदेवविरुद्धानांवैविध्य
पूर्वकर्मणाम् कुकृतवशान्नजीवः
न्तिविपद्यन्तेयदीश्वराः १९ श्वाणिः
सूतिकलिलक्ष्मात्मस्मिकुलेद्दू
तः पक्षणेकुणपाकारस्तस्योक्ति
मत्ताणामन्तरे २० तस्मिन्नप्यतिवात्सः
ल्यात्तद्वात्स्याजननीक्षियताम् ववन्य
वामनालीनःक्षिरमोहाहिण्डःमङ्गः २१
सवर्यमानःशानकैःश्मशानात्कुराः
युमरः पक्षणेग्रपिशाचानामग्र
हेणकरोऽभवत् २२ यष्टीनिघण्टा

८ गमनः कुष्ठकेतुरुष्णितः सज्जगाम पथा
१८ येन प्रययौ तेन नापरः ८३ ग्रामान्तरे च नन्द
नस्य पितुः श्राद्धदिने महान् वन्धूनां सम
गूहात्सदाने कलकलस्वनः ८४ ततः क
पिसादायम वर्गलशिशुः शनैः श्रावा
सथा वकः कृच्छ्राद्धाग्रभुवमाययौ ८५
तं दृष्ट्वा चन्दनः सोऽथ हि प्राणं मार्गे हृषणं
निवार्यतामयं प्राप्तस्तूर्णमिम वदन्क्रुधा
प्रभुभूमङ्गभीतेन लगुडेनाहतस्ततः
द्वारपालेन सावर्तः सकपोतश्चाभवत् ८६
सतिर्भिन्नललाटास्थिप्रवहद्रक्तजोऽदितः
क्षणं संमूर्छितः प्राप क्रूरमाभाग्य जीवितं
अहर्वर्तिनीस्तुनावाग्रालीनछायाखे
उपसद्मश्रुशोचातीस्यप्रशान्तीनस्य शोणि
ते ८७

१ स्थूलमूलगलग्रहः ख· २ त्वरा
न्तरे ख· ३ आचामो मण्डः ४ कोपतः क·

केननिष्करुणेनेदंदर्शितंवततेमोहद्ब
प्रक्लिन्नकायविकलेयेनास्मिन्नभ
टायितम् ९० कायापायमयोदुःखे·
द्रशाहृष्टुस्यदुःसहाम् वैराग्यावसरे
केनक्रौर्यमेवंविधंकृतम् ९१ ख्याति
मेवंविधामस्यहृदयक्लेदितीमिमां
विलोक्यकुर्यात्कःपापपापंप्रहिपद्मा
पदाम् ९२ यद्यनेनसुहृत्पापंनकृते
पूर्वजन्मनि तद्वस्तात्स्फुरत्कष्टाद्द
ष्टाकस्येदृशीदशा ९३ येदृश्यन्तेवि
पत्क्लेशविशेषविषमव्यथाः तपवत्र
रवःपापवापस्यकारणेनणाम् ९४
करुणार्द्रेषुशूराणामुपकारिषुवैरि
णाम् वञ्चकानामपापेषुपापसंख्यो
करोतिकः ९५ तारंरोदिषिकिंपुत्रस
हसाद्यातजाहजम् स्वशामेकमति
मीणंममेर्ष्वेदिशरीरिणाम् ९६ ।

८ द्युतिनस्मां प्रलापिम्यां प्रेतवाप्तजेने
१८ जिनः अनाथबन्धुः करुणासिन्धु
17 स्तेनाथयोपपन्ना १७ भवभ्रमायासक्ल
परिश्रमाणां रागादिदोषैरुपतापि
तानाम् आश्वासनेनामृतसोदरेण
लिंपत्रिवर्णद्युतिचन्दनेन १८ दृ
ष्टातमापन्नतमुग्ररोगाभग्नान्तिमग्र
ममनेविविक्लम ख्यैलवताईः क·
रुणारसेन नन्नापशान्ते भगवाञ्जि
नेन्द्रः १९ तस्मै नियानेन नमोऽर्हते मा
त्रमनिर्बन्धः स्वास्थ्यमिवासमाद नि
हन्ति पापं कुशलं प्रसूते सदर्थानस
वहितात्मशाश्वतानाम् २० ज्ञात्वाद्यचन्द्रनः
प्रांशुभगवन्तं तथागतम् विकसत्क
मलसमेरांशुनामादायनिधियो २१
१ तवगा· २ पापवापकलाकरे क· ३ अप·
काशिभ लि· जिनः स्वयम् ग· ४ द्युतिसारदरेण
ग· ६ मित्र विलग्नम् ग· ७ मयाशयानां लि·ग·

भगवानपि माक्ष्यर्थप्रभावादुद्धृतभुवः
हैमं कमलमारूढस्तस्थौ पर्यंकली
लया १२ प्रणतैश्चरणालीनैश्शृङ्गाद्य
प्रकरेश्वरैः बभाषे भगवान्प्रीतोभि
ह्वंसमदिचन्दनम १३ किमर्थं यथा
वमानोऽपि वराकस्ताडितः क्रुधा
कृतेन कृपणः कस्मात्कारुणाकोम
लमनः १४ दयार्द्राः सर्वसत्त्वेषु भव
न्ति विमलाशयाः एवं विधानां दुःखा
नां कारणं कलुषं मनः १५ कृतक्रू
रापकारेष्वपि विद्वेषपरुषेष्वपि भवन्ति
सन्तः क्लेशाक्षमाभाषितेषु न कर्कशाः १६
क्लिष्टः कष्टकदर्योऽयं लोभेनापरज
न्मनि अप्रदानोद्यतेनायं कायक्ले
शेन पीडितः १७ एष नन्दस्तवापि
ताघूर्णितमलसंचयात आहूतः पा
परोगेण चण्डालत्वमुपागतः १८

८ तस्मात्तेऽप्यन्तोऽस्मिन्नोगयोगात्सु
१८ मूर्धन्यास्वर्णकूटं तमेतेन नेतेनाधं सध
नोऽभवत् ॥९ अन्यक्लेशाद्दुर्गाणाय
न्मुमुक्षुः सम्प्रयच्छति तत्त्वाभोगपभ
वमप्यलोभाद्देवेषु जन्मसु ॥१॥ दत्त
नवित्तकरुणानिमित्तलोभप्रवृत्तैः
कृतमेव वित्तम् यैः सञ्चयान्मनसारसैः
प्रनष्टं शोचन्ति तेषां न कमात्मनष्टम् ।।।
इत्युक्त्वा भगवान्पुण्येविदधेधर्मदेशा
नाम् यथाक्लेशाग्रहाणां हैमरूप्यप्रा
पवन्दनः ॥२ तस्मात्सर्वैः पुरुषैःका
र्यैःस्वर्धमानेनयनोदयेन अदानः
भोगोपहृतस्थितिविततं पुमापरत्रेहवस्तु
निमित्तम् ॥३ इति श्रीव्यासदासापरा
ख्यक्षेमेन्द्रविरचिते दर्पदलने धनविचारो
१ प्रीमा क· २ स्क्रि द्वितीयः तृतीयो विचारः
हकष्टः ख· ३ मुमुक्षुणा क· तदभोग्यम्
क· ५ रमात् क ८ नीति पठ्ठेतो क· ॥

संसारदोषप्रशमैकहेतुः करोति विद्या·
यदि दर्पमोहम् तदन्यकाषभवस्मवश्ये
माप्रेनमस्तुमतोऽस्तुमाला १ शीला
भ्यासेन हृद्यस्कंपदन्यपि विंदगामाः
कपषविययादर्पः कष्टशमैकदेशाया २
साविद्यायामदं हन्ति साश्रीर्यार्थिषु वा·
षति यर्मा तु स्मारिणी या च सा तु द्विरभिधी
यते ३ यो विद्यागुरुरायाति लब्धुतां शी·
लविस्लवान् तस्मै पणिउतमूर्खाय विप
रीतात्मने नमः ४ विद्यां प्राप्य कृतं येन
विद्वेषकलुषं मनः तेनात्मा हन्ते मूर्खे
ण स्वात्मा पापहन्ककरैर्नतः ५ विद्याश्री।
रिवलोभेन द्वेषिणा याति निंद्यताम् मा
तिनम्रतेष्वेषा लज्जेयेव कुलाङ्गना ६
स्मरणी या सतां तावद्विद्यां संतोषशा
लिनी यावत्तपार्थिवास्यानवपणस्या
नेवस्मारिता ७ ||

८ सद्गुणाःशुचयस्तावद्यावद्द्वारेनशोध
१९ कैः प्रक्षाल्यनपरीक्ष्यन्ते खलैर्भूपाल·
संसदि ८ अश्माप्यहृदयोयस्यगुणस्या
रपरीक्षते ३ चितेवस्वर्णस्यनस्याग्निव
तनेहचि ९ कविभिर्नयसवाह्यचित्राः
लंकारहारिणी वाणीवेश्येवलोभेन
परोपकारिणीकृता १० वादिभिःकल
होर्दर्कतर्कसंपर्ककर्कशा वाणीक्र
कचधारेवयर्ममूलेनिपातिता ११ सा
धुतेजोवधायैवतार्किकैःकर्कशीकृता
वाणीविवादिभिःक्रूरैःमौनिकैरिवक
र्तरी १२ ॥

१ अश्ममर्दप्रमाला क· २ दृश्निमूर्खेण क· ३
चोरकैः क ४ परोपकारिणी ख·ग· ५ कलहो
दर्क· क· ग· ६ अयं श्लोकः ख· ग· पुस्तक
योर्नास्ति ॥

शीलं नैव बिभर्ति कीर्तिविमले यत्नेन
धर्मेच्छिये मात्सर्येण मनीषिणां प्रत
नुतेनाहृष्यद्दोषिणिन तर्कोन्मापरः
लोकः कर्म न यति प्राप्येणासैद्विद्यतां
यत्नस्याफलशाहयाटनपदोर्मूढ ७
स्य किं विद्यया ११ येसन्मत्स्विविवा
दिनः परवशाः शास्त्रेन स्थूलाकुलाः
कुर्वन्ति स्वगुणस्तवेन गुणिनां य
त्नाद्गुणाच्छादनम् तेषां रोषकषा
यितो दरदृशां हेषाणि स्फारितं
टीमारत्नशिवैव कुसुमफणिनां वि
द्याजन्मोहगमूः १२ श्रोत्रं तथ्यानशी
लेन विहीनेणापवित्रताम् दर्पशा
पहता विद्यानशमेव मूह्रागुणा १३
तपोवनेषु निवरेमात्मेषु मनीषि
णां पुरौरस्य भरद्वाजो महदोवकः
नः स्थितिम् १४ पुत्राव भूता रस्य स
विद्याविमलदर्पणो सहस्रणीयोगु

९ ण्यज्ञानांसर्वीवसुधणावम् १७ भरद्वा
२० जस्यपुत्रोऽभूद्यवक्रीताभिधः स्मृतः
भवन्नविद्याःप्रायेणपितृप्रणयला
लितः १८ सखाकारैभ्यतनयोस्तद्वे
श्रुतिविश्रुतौ पश्यन्नात्मनिसाम्
यः पश्चात्तापाकुलोऽभवत् १९ स
गत्वाजाह्नवीतीरंनिराहारः कृशशि
रम् चचारनिश्चलन्तत्रतीव्रंविद्यार्थ
येतपः २० ततप्रस्तापितात्मानंस्व
यमेत्यशतक्रतुः उवाचमिथ्यानिर्ब
न्धः कोऽयंतेमुनिपुत्रकः २१ अनधी
तागुरुमुखात्कश्चिद्विद्याधिगम्यते
अनध्यायेनप्राप्तिर्यन्नभः कुसुम
मेवरः २२ अधुनाविद्ययाकिंतेवि
द्याहंश्रेयोवगतम् यत्फलंकिलवि
द्यायास्तस्मिन्नवहितोभव २३ ॥

१ कीर्तिविमला क. २ तस्याः क. ख.
ग. ३ गुरुज्ञानात् ग. ॥

शीलं परिहिता सक्तिरुत्सेकः स्मा
धृतिः श्लोभक्षेति विद्यायाः परि-
पाकोज्ज्वलं फलं २४ विवेकरहिता
विद्या द्वेषरोषोष्मशोषिता दर्पाश-
निनिपातेन हतावलीव निष्फला २५
पतद्दर्पेस्तुते वृद्धिं करोति द्वेषदूषितः
यद्विवादैः करिष्याभिमानेनालं निमा-
नीषिणां २६ सत्कारप्रणामसंतोषो
विद्यायाः प्रथमं फलम् नानाविषय
यपथ्येगोक्षन्नर्थफलार्थिनः २७
उपकाराय या पुंसां न परस्य न चात्म-
नः पद्मसंचयसभारैः किं तया भारवि-
द्यया २८ अमाषः प्रौढवादेन नोप-
नेम्पायन्तां यया मापस्मा मा यन्तालो
भा किं तया त्वद्दुर्विद्यया २९ विजि-
ह्लाल्लतिभिर्निसपत्नीवोद्घाटिता
शुका क्रियते या सभामध्ये किं तया
शुष्कविद्यया ३० अनुष्ठानेन रहिता

२ पाठमात्रेण केवलम् । रञ्जयत्येव
२१ या लोकं किं तया शुकविद्यया २१
गोप्यते याऽकृतज्ञत्वम् विस्तार्यते प्र
काश्यते न दीयते च विशिष्टेभ्यः किं
तया शठविद्यया २२ परोत्कर्षसा
मात्कार्यविक्रयाय प्रसार्यते या
सुकृर्येनिनामयै किं तया पण्यवि
द्यया २३ न तीर्यते यया घोरः सं
सारमकराकरः निसंवित्तागुवः
विमा किं तया मोहविद्यया २४
नित्याभ्यासप्रयासेन जीवितं दी
यते यया त्रिवर्गस्यापरोधेन किं
तया कष्टविद्यया २५ ॥

१ दोषोष्म क. श्रम क. ३ यस्मायाः ग. ४
नीयन्ते ग. ५ कष्टः क. ख. इष्ट ग. ६ लोका
न् ग. ७ शास्त्र ग. ८ मकरालयः ग.
९ इतःप्रभृति श्लोकद्वयं क. पुस्तके
नास्ति १० प्रसङ्गेन ग. ॥

नविवेकोवितंतोद्धिं नवैराग्यमयंम-
नः संपादयतियाऽपुंसोकिंतयाजडधी
यया ३६ शौचाशौचविवादेनमस्का
स्त्रोत्रियतायया मिथ्याभिमानयो-
गिन्या किंतयादम्भविषयया ३७ परमा
त्मधर्मशास्त्रेनयस्मासंज्ञायतेयया स्व
र्वेनिष्ठापहारिण्या किंतयाशूलविष
या ३८ परमत्कर्षापहारेणस्वस्वभावि
तवादिना उत्कर्षस्याप्यतेययाकिं
तयावैरविषयया ३९ अनभ्यासहतो-
त्साहापरेणपरिभूयते यालज्जाजन
नीजाड्या किंतयामन्दविषयया ४० लो
भः प्रभूतविषयस्यरागःप्रवर्द्धितस्यच
नयच्छाशान्तिमायाति किंतयालोक
विषयया ४१ ययाभूपतिमाश्रित्यपरे
षांगुणनिन्दकः ४२ दानमानोन्नतिं
हन्तिकिंतयादोषविषयया ४३ गृहे
यासायिसूत्रापिसमभायांनप्रवर्तते

८ प्रतिभाभङ्ग· सङ्कटायां किं तया मूक·
१२ विद्यया ४३ चतुरं पितुरर्थिनां दृष·
पिशुनानां शुनामिव यया संजाय·
ते युद्धं किं तया वधविद्यया ४४ वि·
स्मृतायावलिमस्यकण्ठकृतगताग
ता जीववृत्तिरिवाद्दीणा किं तया मृ
तविद्यया ४५ रसायनीज्वरराजीर्णि·
ष्विरोगीयथाभिषक् धातुवादी·
दरिद्रस्य किं तया हास्यविद्यया ४६

१ अयम् श्लोको ग· पुस्तके नास्ति २ वादिनः
ख· ग· ३ प्राप्यते क· ४ दारामिरूपापि क·
५ मूढः क· ६ अयम् श्लोकः ख· ग· पुस्त
कयोर्नास्ति: ७ अयम् श्लोको ग· पुस्त
के नास्ति ८ धर्मवादी क· ॥

यथाश्रुत्यमृगाः कूटैः पीड्यन्ते तीव्रमा
र्गितैः श्रीशापाशावलेविताकितया
लब्धविद्यया ४७ येनोपतापः क्रियते
वश्यादिकूटकैर्यया यन्त्रतन्त्राद्युक्ता
त्याणाकिंतयात्माजविद्यया ४८ गु
रुर्गीर्वात्कविर्हेषायतिर्भोगापरिग्रहा
त् नृपः पापाद्विजः क्रोधात्स्माविद्याः
वाधितेयया ४९ विद्यागुणास्ते विदुषां
ये विवेकनिबन्धनम् स्वल्पशिल्पक
लात्तस्माः शेषा जीवितहेतवः ५० वी
णावश्रोत्रहीनस्य लोलादीर्घविवर्द्ध
बः क्षेमाः कुहमपालेव विद्यालव्य
स्यनिष्फला ५१ हृषदर्पहृता विद्या
कामक्रोधहृतामतिः लोभमोहहृ
ताहृत्तिर्येषां तेषां किमागुणा ५२
हेत्वाकरणाकुहषविषमथाद्वहृय
द्दोभितं मीमांसाविस्मानशोभयति
किं तकैर्यल्लकर्कशैः नक्लीवः पता

८ त्तिस्मरभ्रमकौरैः किंनव्यकाव्यासैवे
२३ स्तस्माद्विमहिताघशान्तमनसांवै
राग्यमारोग्यदम् ५३ इत्युक्तः स्वय
राजेन निश्चयान्न चचाल सः अभि
मानगृहीतानां तु निवारो हि दुग्रहः
५४ अथ वृद्धद्विजो भूत्वा सिकतासु
शिभिश्शनैः शक्तः प्रचक्रमे कर्तुं गा
ङ्गायामेतद्बन्धनम् ५५ तं दृष्ट्वा नि
ष्फलक्लेशाद्विफलोद्योगानिश्चलम्
मुनिसत्तु कृपाविष्टः पप्रच्छाभ्येत्य
सस्मितस्मैः ५६ ब्रह्मन्कपथनिर्व
न्यसेतुबन्ध्यसमुद्यमे निष्फलं वि
पुलायासं न प्राज्ञाः कर्म कुर्वते ५७

१ यत्र मार्गिणोः ख· २ अयम् श्लोको ग·
पुस्तके नास्ति २ वेगपादि कः ॥

अस्मिन्कुटिलकल्लोलदोलाविलोलि
तेऽम्भसि हास्यहेतुः कथ्यसे तुः सिक
ताबद्धिभिर्भवेत् ५८ इत्युक्तेग्निवे
श्येण ब्राह्मणोत्तममभाषत अहो परो
पदेशेषु सर्वो भवति पण्डितः ५९
अनधीतां वलाद्विद्यां तपसा प्राप्तुमि
च्छसि यथा त्वं निष्फलारंभस्तथाऽह
मपरो जडः ६० एतद्द्विजवचः श्रुत्वा
यथार्थं स्थितिमान्नरः तथापि दृढ
संकल्पः स्वकर्मात्रवबालसः ६१ अ
थास्य तीव्रतपसा शक्रः प्रादाद्वरं वर
म् सर्वविद्यानिधिर्येन सद्य एव बभू
वसः ६२ प्राप्तविद्यः स सोत्साहस्तूर्ण
गत्वा स्वमाश्रमम् निर्ज्ञाततपःफलः
वासिकथां पित्रे समवेदयत् ६३ तमदा
क्रान्तमज्ञानानृतमस्मृतवादिनं भर
द्वाजः प्रमोदः पिहितात्कुलं इवावदत्

९ पुत्रप्राप्तावप्यविघातपक्षलापात्कि¹
२४ मुच्यते किं त्वागामिभयादेतत्तद्दुःखं
प्रतिभाति मे ९५ इतः समीपे रम्यम्
कोपनस्य तपोवनम् विद्यामदान्
यो नस्तत्राववीवस्मपरावम् ९६ ता
वष्प्रान्तश्रुतोन्मादौ त्वं चाभिनवप
ण्डितः तत्संगमे हि समयः सदा संनि
हितः कलिः ९७ ग्रीवास्तम्भस्ततः प
रोत्रतिकथा मात्रे शिरःस्खलितः ।
मोहेनाभ्रमणप्रलापविपुलव्लोभा
भिभूतस्थितेः अन्तर्हि षविषप्रवे।
शाविषमकोपो सनिःश्वासितः क
ष्टान्तनयाण्डितस्य विकृतिर्भीमा।
ज्वरारम्भभूः ९८ ॥

१ यक्षात्वम् क. ग. २ सदाक्रान्तविभ्रान्त
हतसंस्थित क. ३ भाषिणाम् ग. ४ नूतन
पण्डितस्य इति शार्ङ्गधरपद्धतिहृतः पाठः (२

तत्वतत्त्वप्रधानस्यभुक्त्याभुक्तविवादिनः ५९
भविष्यन्तिमुनेःशापाद्देवंशपमदलिग्रहः
भुक्तिकारजनज्ञाननीलपीतादिदर्शि
नैः ३ न्मारुजनयत्येवविद्यादर्पपिशा
चिका १० एवविद्योपदेशोनविनाशः
प्रार्थितस्त्वया रैभ्याश्रमेनगन्तव्यः क
र्तव्यंयदिमद्वचः ११ इत्युक्तोऽथ्यमस्तकु
सिद्धाश्रमगत्वारैभ्यपुत्रयोः मध्याद्विवा
दनिर्विदैः सदाविद्यामदक्लितिम् १२
तद्दर्पमत्तसाकोपभीमभ्रूभङ्गदुर्मु
खौ तावूचतुर्मन्युः सकलविद्याविद्वेष
शालिनौ १३ कनीयानावयोर्यस्माद्ध
यस्मात्वंकृतेनच करोषिवादेरादर्पं
तस्मादायुःस्वयोऽस्तुते १४ इत्युक्तोऽ
पिक्रुध्यातान्भ्यांमदर्पाद्विरयामसः नप्र
संज्ञेनचक्रुद्धंगाणायन्तिमदोद्धताः १५
श्रद्धान्तेभ्रमन्भृङ्गः मालाभूभङ्गविभ्रमः

८ कालःप्रोषितकान्तानांग्रीष्मकालः
२५ समाययौ १६ हिमपङ्क्ताःसमनन्तरा
ज्ञःकलुषितेह्लागणाः सद्देषाद्रवविद्धि
सङ्घकर्मलयमारुताः १७ साधुयेल
लितोद्दारवाणीविलसितेऋतुः क
वीनामिवसंवर्धःकोकिलानामजा
यत १८ तैस्मिन्प्रयातेपुत्राभ्यांसहस्वा
तंसरितटम् भरद्वाजात्मजोऽभ्येत्य
प्रविवेशततोश्रमम् १९ तत्रपुत्रो
स्वयवक्रीतायमेपत्नीपरावसोः सोऽ
पश्यत्कप्रभांनामरूपदर्पापहारतेः
८· उटजाङ्गनसक्रान्तोहरिणीनां
विलोकने विलासदीक्षांकुर्वाणा
तरलापाङ्गभङ्गिभिः ८१ ॥

१ चेलुः स्वः ॥

तां दृष्ट्वा चन्द्रवदनां मदनानन्ददेवा
ताम् बभूवोत्कान्तमर्यादः सहसैवा
मुनेः सुतः ८२ सब्रह्मचारीकामेना
नेवेनतरलीकृतः अभिलाषोचितं
वाक्यमनभिज्ञोऽप्युवाचताम् ८३
न्मादनमिदं रूपमत्र रूपे मनोभवः
समुत्सिक्तमिवात्मानं करोति ममसा
नसम् ८४ विद्याविनयमुत्सृज्य सं
त्यज्य गुरुयन्त्रणाम् त्वयि प्रवृत्तं चि
त्तं मे प्राग्जन्मप्रेमबन्धनम् ८५ जा
नामि यत्कृतस्यास्य विपाके कर्मणः
फलम् तथाप्यभिमतं यत्तेन शक्नो
मि करोमि किम् ८६ न कृतेनन वि
मेनन हृतेनन कर्मणा प्रवृत्तं शक्यते
रोद्धुं मनो भवपथे मनः ८७ इत्युक्त्वा
तां मयोद्भ्रान्तनयनामाश्रमोत्सुकीम्

२ गन्तुंप्रवृत्तोसौऽभ्येत्यजग्राहांशुकप
२९ ल्लवे ८८ कदलीकुञ्जरेणेवतरसा
तेननिर्जने कुसुमाणान्तमवदत्सा
निषेधचलाङ्गुलिः ८९ मामामलि
नयस्वच्छशीलंममतथात्मनः वि
द्यायानिरवद्यायाःकिमेतदुचितंफ
लम् ९० पुलिन्दकुञ्जोपकालेज्ञोनि
ष्कालज्ञोनिजवस्त्रमिव गृह्णासि
परनारीणांपाणिनापटपल्लवम् ९१
किमेतदिसनुचितंदृष्ट्वानूनंकमण्ड
लुः उद्ग्रीवःकौतुकेनैवमुखंवितवनि
रीक्षते ९२ विभ्रतोऽन्तर्गतरसांकु
हमेषुरुचिंनवाम् जटावल्कला
भारस्तेतपोरिवनशान्तये ९३ पापसं
कल्पमात्रेणात्रपयायोमुक्तीतव पति
तास्पर्शभीत्येवकम्पलोलाक्षमालिका ९४

। वृत्तेन निवृत्तेन क॰

श्रामनोक्रमरस्वमाजपलोलरद।
च्छदे ऽनियोक्तिनेपुलेकंपम्भवेतव
मनीषिणः १५ ऽयंतपोवनमही
विवेकजननीकथम् जनयत्यभि
लाषंतेजननीवाजितात्मनः १६
ऽमेद्योवनमरस्तु स्फुरवहारकः
सर्वथाशिथिलात्मानमवेहिप
तिलक्षणात् १७ धिग्धियंकिंविवे
केन हरिविश्राम्यतश्च्युतम् धार्य
तेपैनसंसारविकारस्वलितंमनः १८
कविद्याविदिताशेषकार्याकार्यवि
मर्शधीः मूढताकवडंकमिमहा
पापकंदविनी १९ इत्युच्यमानोऽ
पिपदानमततस्मानडग्रहं शीलापह
रंमबलासातदासमचिन्तयत् २०
किंकरोम्यजनेनलभ्याविवशाहंप्रमा

६ हिना उत्कृष्टयमनियमाः किंनकुर्वेन्त्या
२७ वारिताः १। अयंस्मरानलात्मावहवस्मा
ननिवर्तते वश्यन्ते मान्यवाऽदनकाम
क्रोधमदोद्धताः २ इतिध्यात्वातमवा
दत्साश्वेनेमिरुवादिनी गच्छत्वंस्वयमे
ष्यामिति निश्चिप्य मलतनारूढे ३ स्त्वात्वा
सपुत्रः कालेऽस्मिन्नायातिस्मशुरोमम
ज्वलज्ज्वलनतप्तस्यतस्याग्रे किंकरो
म्यहि ४ इत्युक्तः सतयाप्रायात्समं
वितायतनटवः ३ स्थाणमपिसमन्वे
स्तलंभकाममोहिताः ५ ३ सास्पततःस
मायातमस्थाणमागम्यततःस्थिते स्नुषा
प्रोवाचकोपाग्निधूमेनेवाश्रुवर्षिणी ६
भारद्वाजात्मजस्तावतपापसर्वपाप्तसमः
समायविजनेशीलविलवेन्यर्थितानग

१ वाधिते क० २ उत्कर्षमाना क० उत्कर्षः तैः २
वे० ३ सावित्री ग०

समयाउग्रहग्रस्तः समेष्यामीतिवा
न्वितः विमुच्येनान्यथाहत्वानस्यस
त्तिमतीसती ८ पतटाकर्णपसहसा
प्रज्वलन्मन्युनामुनिः बभूवडुनिमि
त्तोल्कापातक्रूरःरुंधाशुमान् ९ विद्या
वतोस्फुरमन्तविवेकः स्वस्थचेतसां
विकारकालेसंमोहक्षिप्तेविद्यावपु
स्तके १० मनिःश्रमसन्नथक्रोधयज्वा
ंभारुणोद्गतः अभिवारजपेनेवा
कंपमानाधरोऽभ्ययात् ११ अहोव
तभरद्वाजः पुत्रस्याध्ययनेऽध्ययात्
धर्मोपदेशंयत्नेननग्रीकर्त्तेपराङ्मु
नाः १२ इत्युक्त्वामर्षसंरंभादपरेवक्र
मत्तमः सप्रविश्यणाग्निमदनेप्रतीका
रपरोऽभवत् १३ उमाशविकटाटो
पकोपःप्रोज्ज्वाग्निपिङ्गलाम् ॥

८ सन्तुष्टावनन्तरं वैकुण्ठो क्रूरक्रोधपसटा-
२८ मिव १४ द्वितीयायां कृतायां वज्रशूलभ
द्रोरणाहतः कृशासवेः समुद्भूतः प्रो
वाच शृणुतो मुनिम् १५ किं करोमित्रु
नेकएवविनाशायास्मि निर्मितः त्रैलो
क्यमपि निर्दग्धुं सन्नद्धोऽहं त्वदाज्ञया १६
इतिब्रुवाणं तैरम्यः क्रूराकारमभाषत
भरद्वाजसुतं गच्छ कवलीकुर्वेपति
तम् १७ इतितेन समादिष्टः सव्रजन्
कंपितावनिः अर्द्धिशोचं मुनिसुतं
दृष्ट्वाहृष्टात्समाद्रवत १८ तस्मिन्नभि
द्रुते वेगाद्दीप्तशूले निशाचरे सघभ
ग्नगतिः प्रापशरणं नमुनेः सुतः १९

१ ऽभ्ययात् ख. ग. २ अग्नौ क. ३ द्विती
यस्यां क. संदग्धुं ग. ५ शकलीकुरु ख. ग.

पलायमानः संभ्रान्तः सजवाश्मितराश्र
मम् अश्वागारं विशन्कण्ठः शृङ्गेणाशो
चकृषितः २० वामस्पृष्टः सनिश्रोचः प
तितः संभ्रमात्तितौ रक्तः शूलहतः
पश्चात्तस्य हस्ताभस्मसादभूत २१ अत्रा
न्तरे भस्म हस्ताजः प्रविशन्निजमाश्रमम्
विध्वस्तच्छायमालोक्य मोहेनः समवि
न्दयत् २२ ममपुष्पफलादानप्रमा-
दृतस्य वहृदयः सदोतिष्ठन्तिपुत्रस्तेस
ऽयंकि निश्चलाऽइव २३ इति संचिन्त्य
दृष्ट्वाग्रे भस्मीभूतं सुतं मुनिः ज्ञात्वाच
द्रासकथितं वृत्तान्तमपतद्भुवि २४
सलब्धसंज्ञः शनकैरवदद्बाष्पगद्गदं
दैभ्योऽपि विद्वान्कालेन प्राप्नोतस्वस्व
तो हयम २५ हा पुत्र रक्षितेनापि त्व
णा हयनिपातिना नजीवामि सदो

६ क्षणकार्येन वत्वयाविना २८ इत्युक्त्वा
२९ पुत्रशोकेन चिताग्निं प्रविष्टास्तु मुनिः स
ह तस्यापि नवोत्सेकात् भग्नप्रसराः शुचः २०
अथयातेशनैः कालेनृपस्य पुत्रस्य भूपतेः
याजकोजगमत्तौर्गेहस्सर्वावसुपरावसू
२८ प्रवृत्तेविधिवत्तस्यदीर्घसत्रेऽथपुत्रिय
यः दानमानोदयः कोपितयोर्याजक
योरभूत २९ कदाचिद्दिनपर्यन्तसंध्या
यांनिजमाश्रमम् परावसुः समागा
च्छन्नद्रष्टुं पितरमग्रतः ३० कृष्णाजि
नोत्तरासङ्गः दण्डेनमृगशङ्कया जघा
नपापविवशः सतेनापिद्विवेतनः ३१

१ कृच्छ्रैः ख॰ ग॰ २ शूलेन ख॰ ग॰ ३ नि
श्चेष्टः क॰ ४ सोद्वेगम् क॰ ५ तत्त्वया
ख॰ ग॰ ॥

जनकंहृतमालोक्यब्रह्मस्वमाभ
याकुलः गत्वायत्तभुवेभ्राजेस्मत
संथस्यवेदयत् २२ अथोवसस्त्रम
वद्द्वातःकिंक्रियतेविधेः भव
त्त्रियस्यसंकस्मादेवहृपाविपर्ध
याः २३ धर्मार्थीपापमाप्नोति॰
शीलार्थीशीलविस्तवम् विद्योवि
युतांयातेद्विणार्थीदरिद्रताम् २८
वह्लहस्मावतेतीत्रेभवतोऽर्थेवरा
प्यहम् त्वमस्यकुरुभूपतेःस्तप
ण्यांयाजनक्रियाम् २५ ऽक्षेमवो
वहुश्रीतःपापमात्मेयूतव्रतः
वकारसर्वतीर्थेषुतीव्रनिष्कृतिं
पारणम् २६ तंसमामव्रत्तंश्रीमंत
तोयत्तवंस्यराम् हृतास्मावपु
लीत्वापितृव्रःसमचिन्तयत् २७

८ अथैमदहिमकाले भागदत्तो समागतः
५. सदभार्यापि क्षिप्रं तीव्रव्रतक्लिष्टोऽपि नीवृते
इति संचिन्त्य सोऽथ सगणोवाच पृथिवी
पतिं लोभमात्सर्ययोरहं पतितः पात
वोऽच्छया ३९ राजन्यन्तमहीमेघकि
ल्बिषीत्वल्लहस्तया प्रविशमविक।
लेनमज्ञातकार्यताम्मितः ४० इत्युक्
तेन नृपतिः कृतज्ञेन विपर्ययात् तः
स्वप्रवेशमज्ञानान्निष्पापस्य सवारय
ते ४१ अन्याइवन पश्यन्ति योगपायो
गंपहिताहिते पश्यातेनैवगाच्छन्तिनी
यन्तेयेन पार्थिवाः ४२ मिथ्यापवाद
दानेनैव भ्रातृत्रकोपसः निकारे
कारणं दैवमस्मन्नेहि मनीषिणः ४३
तेनतस्यानृशंस्येन निर्विकारतयात
या तैश्च कृतसमासीनास्तमृत्युहि
दिवौकसः ४४

१ विपर्ययः क० २ चचार क० ३ कृतज्ञः क० ४ विकारे ख० ॥

प्रश्रमेणनतत्वानेनप्रसन्नात्लेववंधसुने
वरार्होऽस्मिवराचारगृह्यतांप्रवरोव
रः ४५ इत्युक्तः सहरैः प्रीत्यातातनुवा
वकृताञ्जलिः यदियुष्मदरार्होऽ
हं दीयतां यन्ममेप्सितं ४६ मति
श्रायोऽभिचारेण भरद्वाजात्मजो ह
तः सञ्जीवनस्यतत्कृत्यानिकायः सव
तस्मिता ४७ अस्मिता मृगयिया
यः प्रावसुनाहतः सोऽपि विस्मृत
तत्कोपः स्वस्य प्राप्नोतु जीवितम् ४८
इत्यर्थिते वरे तेन तथ्येत्यात्प्रार्थितैः
हरैः यवक्रीतभरद्वाजरैभ्याः प्रापुः
स्वजीविते ४९ इत्येतत्सुतयोऽपि दर्प
विफलेयाते श्रुते शोच्यता क्रोधात्से
नगुनः प्रनष्टविमलालोकविवेके
चुते शीलेनगणमहस्रोत्सणाविगलि
तेष्टेण नाशं गताः कस्यास्यच

८ नाभिमानमलिनाविद्याविधत्तेगुण
३। म् ५० चेतःशान्त्यैहिदर्पोज्झितेनय
त्नःकार्यःसर्वशास्त्रपाठितेन विद्या
दीपःकामकोपाकुलानांदर्पा
ध्यानांनिष्फलालोकएव ५१ प्रलो
भःपरमंवित्तमहिंसापरमंतपः क्ष
मायापरमाविद्यानिरवद्यामनीषि
णाम् ५२ शुक्रस्यविद्यायनदार्ष्यौ
हेतोर्मायाप्रपञ्चोपचितस्यशोच्या
कचस्यवाचस्पतिजन्मनोऽपिव्या
जेनविद्याविफलीबभूव ५३ स्पृ
शतिमतिंनहितेषांदृष्टविषःकलिस
र्पः यदिशमविमलमतीनांस्वमन
सिभवतिनदर्पः ५४ इतिश्रीव्यासदा
सापराख्येक्षेमेन्द्रविरचितेदर्पदलनेवि
द्याविचारस्तृतीयः चतुर्थोविचारः
१ विफलालोके ग २ सुशीलेन ख ग ३ शान्त्यैः
तस्माद्बुध क ४ यदिविमलतममतीनां ख ग ५
गुणिनांनभवति क

31

पद्मोपमानां दिनसुन्दरीणां कोऽयं
न्नाणामस्थिरतूपदर्पः स्वेणकान्तिः
तानिकेवचेषाहारिद्ररागेणयथाम्बु
कानाम् । पर्यन्तरेखाङ्कविभागहीना
नचित्रोपमंबालवपुःप्रकृत्या तथैा
वनेनैवविकाममेतिचैत्रोत्सवेनेव
शिरीषपुष्पम् २ अलोमशं पूर्णमा
शाकशोभंसुवृत्तदृष्टंकतिचिद्दिना
नि जातंततःश्मश्रुविशालजालैश्शो
वाललीनाङ्कुरलांविभर्ति ३ प्रेमन
चित्रबहिनेनपंक्तिमिस्रपदेणस्तु
याम्बुविंबं श्रीतंनिदाघेननभातिता
यंजरावतोरेणचचारुरूप ४ रूपस्व
णस्वीकृतरक्षमांसग्रासप्रसक्ताकुल
कामदोषा केशाग्रशैवजराजनानां
वेषेवविनंकवलीकरोति ५ पाक
क्रमेणैव[redacted]विचित्रक
र्मांप्रतितांणदेहभृतामलक्ष्यः करो

त्रिकालः परिणामशक्त्या रूपं विरूपं व
३२ वत्सरप्रवाहः ६ नलस्येति कालगा
तिः संवेगचक्रभ्रमभ्रान्तिविधायिनी
यम् लोकः शिशुः स स्फुटयौवनोऽयं
प्राप्तजरा जीर्णतनुः स एव ७ पुंसाम
वस्थात्रितयविभागो रूपप्रभेदो यौवनमे
व नाम सत् तस्मिन्गतो नाटयादरः संग
ं गणादिदोषापहृते करूपम् ८ यदान्तरः
शोचति दुःखितस्य स्मरकृशानः शोकः
विवर्णवक्त्रः न स्नाति मौनी तिष्ठति नैव शो
भेतदा करूपं कचयौवनश्रीः ९ यदा
स्थितः प्रेत इवास्थिशेषः कारागृहे
धूसरितोर्ध्वकेशः प्रकीर्णरूकाम
लकालकायस्तदा करूपस्य गतोऽ
भिमानः १० यदा समदाङ्गीकृतदेमडः
त्वमेवाप्रवासेन विनष्टकायः निस
प्रवासमभ्रमभग्नजानुर्नरूपलक्ष्या
स्यतदास्तिरूपम् ॥

१ प्रोमि ग॰ २ तमाल जाले क॰ ३ जरा
वतारे न च ख॰ ग॰ ४ भोगग्रहेणैव ख॰
५ पाप कर्मेण ख॰ ग॰ ६ वत्सरम क॰ ७
कालमतिः ग॰ एतावत्पर्यन्तमेव ग॰ पु
स्तकं वर्तते ८ स्म वेग क॰ ९ जीर्ण
शरीर एव ख॰ १० त्यक्त्वाशयः ख॰ ११
नैवाति न चैव ख॰ १२ ॥

८ यदाप्रहारैर्दलिताखिलांगः खेदेनोऽप्य
३३ नाप्तः स्फुटितास्थिदंतः क्षुधापिपासा
वत्वमिवापपातितदापि रूपं विगत
स्वरूपम् ॥२ यदानधीमानरिपुप्रमा
थीनवाकृष्टशिश्नमशुष्मवस्त्रः तदा
स्वरूपाद्विचारसम्पाद्दरं विरूपः स्फुट
रोगरूपः ॥३ यदारिदूः परियानही
नस्वपानिलीनः कुरुतेऽतियात्राम
कपोलसंजातवलीविकारस्तदा ह
रूपोऽपिपरं विरूपः ॥४ विहृत्य सर्व
वादिभिः कविवैर्भाषानेभिन्नः पर
मार्थैः प्राकरवाहनसंततिपदैर्थैः स
नेपाहस्यते विक्रीतः परदेशपण्यम
दनेपूतेरिकानुमनैः पुमश्विवमरुग
वाहवपुः किं न स्वरूपश्रिया ॥५
कालेप्रहृतौ कुलिमण्डलेन दिनत्रि
यामान्ज्ञालिनापिबन्तम रूपं विलो
केववपुष्मकेषां सकूनं नमाकूामल

स्त्रीभवन्ति १६ रूपं वयः शौर्यमनङ्ग भो
गप्रज्ञाप्रभावविभवं वपुश्च ग्रसति
कालभ्रमरः समन्तात्सुमानां हि किंजल्क
मिवाम्बुजानां १७ कदाचित्सहगाथर्वैः
सभास्थाने शचीपतिं नृत्तेनाप्सरसः
सङ्गीतेन च सिषेविरे १८ तासां मध्ये
वभौ कान्ता हृलीनामिव कौशिकी ३
वेशीव सर्वभैमेधीं वदन्तीवेन्द्रपद्मयोः
शाकसेवागतास्तत्र तां दृष्ट्वा नृपसुखोम
गाः मतिरेयमात्मानं स्पृहयास्माङ्कः
तागतं २० नृत्यन्ती सा वभौ हारमध्य
रत्नेषु विंबिता युगपत्सविशन्तीव हृ
दयानि दिवौकसां २१ लीनादेव विमा
नेषु हंसास्तद्गतिनिर्जिताः तत्कटाक्ष
जितश्चक्रे निद्रां चन्द्रमृगः वनम् २२

१ शंकरवाहनः क· शंकरवाहनो वृषभः २
मण्डनेन ख· ३ कौशिकी क· ४ लज्जिता
क· ५ चन्द्रमृगः ख·

८ तस्याः सर्वाङ्गस्पर्शे नेत्रमालेव पतिता वा
१४ मौ स्तनयोः शोभावरस्रस्तानीलोत्पलद
लावली २३ उत्तमाङ्गे हृतविभ्रमभ्रमरक
34 थाहृतहारावलाते कुसुमस्रग्विसृष्टमौ
क्तिकभरः स्रस्तः स्तनोत्सङ्गयोः वक्त्रे
न्दुच्युतसंततामृतकणाकारश्च कारु
ण्यां तस्यानन्तमम्ब्रमोदितघनस्वेदो
दुविवप्रिये २४ तस्यानन्तविलोकने
पुलकितं दष्टाति मन्मथं निःश्वासा
ञ्चितचापरूपं प्रेमावर्के ग्रस्तामदं
उद्दीप्याग्निपरं परामपि हरेस्तत्रावस
त्राशुची कोपान्दोलितकेलिपद्मस
युपेमर्षेऽन्यकारं ययात् २५ विद्धेन
वक्त्रेनेन्दुनतलीलासंदर्शनेपुण्यवा
तां नताङ्गी तत्रोर्वशीरूपवशीकृता
नां निमेषश्रम्यानि विलोचनानि २६
देवस्तोयस्थितोस्तत्रस्वरूपमायुर्वर्णयोः
मिथः कथासमभवत्तु गुणाकृष्टचित्तयोः २७

एकोऽब्रवीदहोरूपमस्यास्तरलवल्लभः
निमीलन्नियमायेन मुनयोऽप्याकुली-
कृताः २८ अस्यास्समदिकस्यास्येपता
न्येताः सुजन्मनः स्मरसंभोगसंवाद
लज्जाकुटिलितादृशः २९ हृतसंगम
योरेवपरस्परविलोकने मामेष्कुरा
रसैवस्वमनङ्गेनार्पितरहः ३० रणात्स
हृतनोः कण्ठमोत्कण्ठभुजवल्ल्यं क
स्यंयतरलापाङ्गारङ्गोलीणिकरिष्यति ३१
इतिब्रुवाणमपरः सस्मितस्तमभाष
त अहो तु विस्मृतः किं ते भूतलेन्दुः
पुरूरवाः ३२ विक्रमाभरणं दिव्य
लावण्यपतिलकं भुवः उर्वशीभोग
स्वभगयस्यैतद्गीयते यशः ३३ ॥

१ भ्रमकर क॰ २ कृतराजसा ख॰ ३ नृन क॰

२ तेनन्नृपगुणोत्कर्षाहृहर्षवशीयंवशीकृता
३५ पुरस्थितापिशांकस्यमनस्तात्रतिष्ठा-
35
ति ३४ रूपसाम्येनशीतांशुंवशोज्ञातः
सलज्जते नकरोतिरतेरग्रेतत्कथाम
स्मरीस्मरः ३५ नजानेवृत्तंहेवाकः
कोऽयंकुसुमधन्वनः नैवार्पयति
यस्मात्तोत्तस्यैवशारयन्त्वकम् ३६ अ-
वःसमस्तांबुधिमवेलायावोद्धारमा
जान्नुविलंबिवाहूम लीलागृहंतंह
तन्वी द्येवहन्तींकथंमस्मरतिनैवविभ्रमः २०
इष्टश्रःसनृपस्तावदेशस्तावेऽपियत्न
तः कोवेत्तितद्धियंरत्नगुणैरोपेतालेकि
यद्विरम् ३८ इत्युक्त्वातोकृतंदेवात्रि
पतिर्दर्शनेननिमग्नधी त्रुतेनिरूतेज
मागिंप्रणम्ययतस्मैवम् ३९ राज
यान्तींसमासायतोपुरावस्मःत्वगात
प्रवारितोविविशान्तर्वेविभिःस्वरोगार

वात् ४० तौतंदृष्टश्रान्तः स्नानविहि-
ताभ्यङ्गसंगमम् पीयूषनवनीतेन
लग्नस्नेहमिवोडुपम् ४१ स्नानोत्तारि
तकेशस्य महार्हमणिकंकणम् ला-
वण्याभरणं तस्याविरराजोर्जितं वपुः ४२
श्मश्रुवर्णापाश्रस्य तस्य कण्ठः समा
ययौ निर्भूषणातिवेशोऽपि विशोभ
रमणीयताम् ४३ विचार्य तस्याम
र्यादं सोत्वर्योदार्यमस्थितो प्रशंस
तराश्चर्यपति मौणतिशायविधेः ४४
सतोकृताञ्जलिः प्रीत्या कृतासनप
रिग्रहो पप्रच्छ स्वच्छहृदयस्तया-
गमनकारणम् ४५ ॥

१ प्रीतांशोर्वंशे जातो महीपति क० २
हन्त ख० ३ हीरस्नेह क० ४ विशेषोऽपि क०

८ तावद्भवतः क्षितिपते महीकुक्षमथन
३९ नः त्रैलोक्याभरणं रूपं तवार्वाक्दृष्टमा
30 गतो ४६ निसर्गेण जगत्सर्गनिरर्ग
लगुणादरात् कौतुकालोकसारेव
58 दृष्टा सृष्टिः प्रजापतेः ४७ विलोकित
स्त्वं वसुधाम्बयाम्बुः पूर्णमण्डलः रू
पपीयूषपानेन प्राप्ता प्रीतिः किमुच्य
ते ४८ इत्युक्तः प्रणयात्ताभ्यां किंर
किञ्चिद्विहसितस्मितः तावुवेद्यपति
मान्यमानेनाभ्यधिकादरः ४९ भव
त्संदर्शनेनाहमस्य व्ययस्य भाजनम् ऽ
हृष्यादृष्टभावानि पुण्यपुण्यायनकेव
लम् ५० तीर्थाप्तिः साधुसंपर्कः पुण्य
पूजामहोत्सवः शस्त्रिविरक्तिः सारे
संसारे सारसंग्रहः ५१ स्नानाभ्युक्षेण
न मया पुण्यवर्योर्भवितः कृतः पापसा
कल्पनिः प्राप्य कल्याणायार्चनादरः ५२

अग्न्यागारान्तरे तावन्मुहूर्तं कियन्तं
स्थितिः कृतस्नानः समेष्यामि पूज्ञा
प्रणयपात्रताम् ५३ इत्युक्ते तेन य
यतस्तौ कृताशनमन्दिरम् स्नातं
विभूषितं भूपं द्रष्टाव इति कौतुका
त् ५४ अथ राजा कृतस्नानः सर्वा
भरणभूषितः पुरोहितेन सहितः
स्तत्समीपमुपाययौ ५५ तौ दृष्ट्वा
पृथिवीपालस्तारहारं किरीटिनम्
द्वारं नैवोचतुः किंचिद्विप्रगणौ विन
तानतौ ५६ कृतार्चनेनरपतेतौ
पप्रच्छ पुरोहितः अकस्माद्युवयोः
कस्मादप्रसाद इवेक्षते ५७

१ निसर्गा जगदुत्सर्गा क. २ दृष्टिसृष्टिः क
दृष्टा दृष्टिः ख. ३ भवद्भ्यां दर्शितेनाहम्
विहितानुग्रहः सदयम् क.

८ विनयातिक्रमोऽस्माकं यातः कच्चित्र
२० हेतुताम् इष्टोऽपुरोहितैर्नेतितैर्नाशने
स्तमभावताम् ७९ आवयोर्नाश्रम
न्तत्वेन युष्माकमतिक्रमः किं तु
कालगलत्सर्वभावालोकनविस्मयः
अथ नैव नरेन्द्रोऽयं दृष्टोऽस्मत्कृतेऽपि
यादृशः क्षणपाकेन कालस्य दृश्य
ते नैव तादृशः ८० दिनेन्धनवनेनि
रुद्ध्यमानेऽर्कवह्निना नीयते का
लधूमेन रूपचित्रमचित्रताम् ८१
निश्चितसर्वभावानां नित्यमेतामनि
त्यताम् रूपेऽभिमानं कः कुर्यात्स्वमवि
त्रपटोपमे ८२ जराजीर्णानि रूपाणि
रोगार्तानि बहूनि च आकृष्य काला
लीढानि दृष्ट्वा कस्य भवेन्मदः ८३ यो
ऽयं विलोक्यते लोकः स्फाराकारवि
कारवान् उद्भूनतामुपगतास्तपते

शुक्रबिन्दवः ९४ अहो कालस्य म-
हिमा ऽयं को ऽप्यलक्ष्यक्रमः क्रमः
यमाकल्पविरामेन सर्वेषामस्तरूप-
ताम् ९५ रक्तः स्नानद्वणो याम्भू-
लावण्यलहरीतनोः पीताद्वणे-
न स्नातेन प्रहृष्टास्यद्वर्णो विना ९६
मंसृर्णस्याशुघोमोञानूपस्य विभवः
स्य च शोणायन्त्रांशुधारैव गलमेका-
निर्णतृणाम् ९७ कलाकाष्ठामु-
हूर्तानां कालस्य ब्रजता जवात् न ल-
क्ष्यते विभागेन दीपस्येवार्चिषां गतिः
वालः प्रभाते मध्याह्ने तरुणः स्थवि-
रोऽस्तगः दिने दिने शशी ऽपि क्रियते का- ९०
ललीलया ९८ शुभ्रन्सद्धुधयल-
रक्तः गाहनेशलिङ्गितापाङ्गुनाः ग-
ब्जन्तुफ्तनत्कः श्वफ्तः शुकरोटद्गणि-
१ हृननैः क· गिन्द्राः व्ययम्

२ भ्रूपल्लवेव वसंतं यदापि सहितादिगद:
१८ त्तिभिर्थ हश्शान्तवेणीसततंश्च यथाव
त्तिमहाकालः सकोऽप्याकुलः ॥
इस्मकान्तरूपमामन्त्र्यादिवेजगमतरशि
नो नूपश्यत हचक्षिनाशान्तनूपम
दोऽभवत् ॥ तस्मान्नकार्यः सुधि
याविचार्य माश्र्यं सौन्दर्यविलासद
र्पैः संसारमोहप्रसरैर्यतेऽस्मिन्वि
शुलताविस्फुरिते हि रूपम् ॥ १२ प्रा
तर्वालतरोऽयकुड्मलतयाकाना
कुचामः श्रीनेहेलाहासविकासस
न्दरहचि: संप्राप्ताकोपतस्ततः पश्चात्
म्लानवपुर्विलोलशिथिलः पत्रः प्र
कीर्णोऽनिलैस्तस्मिन्नेव दिने सपङ्कः
कलिलक्लिन्नस्तटे शुष्यति ॥ १३ वैरू
प्यमस्तुं जरयाहृतरूपविपर्ययातो यथान्तिः
पुराकान्त्या तर्जितकामकीर्तिरभा

चतुर्दशीमूर्तिर्निर्मलः सोऽहमस्यमनो
हंसवपुरभूत्संग्रामसनेदेहिनां रूपैक
स्यमविच्छतिप्रतिदिनंलाघिमानि·
मिथ्यतिः १४ तस्मादस्थिररूपंवि
चार्यरूपंभवस्वरूपंच अनुरूपम
दनशमनेस्थिरपदंसंप्रामयेह।
यिघाम् १५ इतिश्रीव्यासदासापरा
ख्यक्षेमेन्द्रविरचितेदर्पदलनेरूपवि
चारश्चतुर्थः पञ्चमोविचारः अ
हंकारःक्रूरप्रतिभटघटापाटनपटु
स्सरक्षीसेनायांहयगजघटानामधि
पति इतिप्रौढःश्रीमान्निजभुजबला
क्रान्तजगतां भवत्यन्तर्दैन्यैःपरिभव
पदंकालगलितः १

१ दिक्तायिभिः ख· २ भूपं क· ३ लीलारू
सविलास ख· ४ सहसा क· ५ पदवीप्रा
मये क ६ गजरथानाम् ख· ७ ॥

८ शौर्यंगात्दर्पः शुकस्य कोऽयं हृष्टलि
३९ ङ्गनमपि शूरभावः शौर्यविरहीनवि
नयमपेतं दर्पादिद्धं नवदन्ति शौ
र्यम् २ बालस्य शौर्यं कुसुमोपम
स्यमात्रः प्रहारे प्रणयस्मितेषु वृ
द्धस्य शौर्यं शिथिलाङ्गसंधेः स्व
स्माच्चयात्पूर्वकथाप्रपञ्चेषु ३ वयः
स्त्रिभागे तरुणस्य शौर्यं यदेव दर्प
प्रभवाभिमतम् तद्वित्तहेतेर्विवि
यस्वभावामर्षीयशोयात्यतिवप
रीतम्

चित्तस्य जात्या तिलचञ्चलस्य नाना
गुणत्वात्क्रियते किमस्य २ क्षोभे
नभग्नः पुरतोऽरिसेनाभीतः समवा
यभवस्य वीरः वृत्रेण शाकः समरे
निगीर्णः केनेन शाकः सजद्यानहुः

त्रम् ६

पङ्कं समालिङ्गतिदर्पलोलाक्षी
वेववेश्यानदिहिराजलक्ष्मीः २ यः
कार्तवीर्यस्य वदोः सहस्रविच्छेदः
वीरोयुधिजामदग्न्यः समस्तधकेरा
मकराधिरूढिर्ब्राह्मण्यदैन्यप्रणयी
बभूव ८ रामोऽपि मायाहायकला
भलोभाद्बकेकपेः सन्नद्धदैन्यसे
वाम भूप्रतापः क्षितिशास्त्रनेव
कालेनलीढलज्जुतामुपेति ९
वालीप्रमत्तस्रवगाःकेशाग्रसोला
सकैलासमहेन्द्रशासम् लिलि
प्यकेनाग्रलसंधिवन्ध्येससमाप्तिम
स्याविधिमन्वतिष्ठत १० वृहोद्ध
ताभूपतयःप्रसिद्धावहान्नराःसंय

८ नृपेणाहूर्वम सभीमसेनेनभुजायुधः
४. येनद्विधाकृतः संधिविदारणेन ॥१॥
भीमोऽपिकर्णेनविकीर्णधैर्यः श्र
मृच्छशक्तिः कृपयाविमुक्तः कर्णो
ऽर्जुनस्यातततकार्मुकस्यत्राणात्ता
णंयाचकतांप्रयातः ॥२॥ सत्कार्जुनः
कृत्स्नकलत्रवर्गजनगामगोपालबला
भिभूतः नत्रायतेदैवपथानुयाता
शौर्यस्यहृतिः करिकर्णलोला ॥३॥
भीरुः स्मरत्वमायातिसूरोऽप्यायाति
भीरुताम् नकश्चिद्विपलस्यास्यशौ
र्यस्यनियतास्थितिः ॥४॥ बाणस्यद्दो
र्णकेसरिविचक्रयाणपथ्यास्थितिः श्रा
जन्मभक्तिप्रणयीरत्नणाहीनरहितः १५

श्रन्ते वृ. १ पवनोपमस्य वृ. २ संध्याविषये
वचार वृ. ३ त्राणात्मा वृ. ४ बाणस्यकेण
कंसारस्यकेक ५ रक्षितोनतशक्तितः वृ.

वेगात्सकालयवनेमुचुकुन्दमशिः
श्रियत श्लोकिः शायनपर्यङ्कतलं सः
कुचिताकृतिः १८ शिशुपालस्य शि
रसि च्छिन्ने चक्रेणाचक्रिणा दृष्टिः
कृतानवापेक्षन्नैपस्य स्तनपातिभिः १८
भीमनिर्घोषमाणासृङ्दृष्टोद्धर्षोथ
नात्मजः शरशल्याभिर्विद्धोभिर्द्रोण
कर्णकृपादिभिः १९ स्फारजगारा
सहृदभुजदण्डाघ्रकोटराः जननीः
कहृणाक्रन्दनिनादश्रुतिरोऽभवत् १९
महतामपि पूर्वेषामेवंरूपामवस्थि
तिः सामान्यविक्रमो रामस्याचाके
नाभिनन्द्यते २० प्रणाके रोहन्नाते
दांपतीव्रणपयद्धीरता बमथीवी
विपक्ष्वनीवानांशौर्यमीदृशं २१
निष्कारणं नृशंसस्य शौर्यहिं सत्व
मुच्यते यः सर्पिरेवसंनद्धः प्राणवा

८ पायदेहिनाम् २२ पतेद्देवपरं शौ
४१ र्यमस्य प्राणरक्षणम् नहि प्राण
हरः शूरः शूरः प्राणप्रदोऽर्थिनां २३
न कश्चिद्बुद्धिहीनस्य शौर्येण क्रिय
ते गुणः पतन्मत्तगजितामस्तकेष्वे
पतति केसरी २४ किं शौर्येण सं
ग्रामस्य मदक्षीवस्य दन्तिनः वन्यकी
लाभलोभेन यः क्षिप्रमवटेन तं २५
शौर्यविक्रीतकायस्य सेवकस्य कि
मद्भुतम् मेषस्येव वधो यस्य मूल्ला
व हि स्य निश्चितः २६ न दर्पविक्रीत
शौर्येण मायामलिनमनः न हेषा ख्या
कृतये षां गणे नन्ते तत्कुलाद्बुधैः २७
कुलेकृतनये नैव लाभेनैव गुणोद
यः पैश्वर्यं तु नैयनैव शौर्यदर्पेण न
प्रपत्ति २८

१ आसक्ता क. यशः ख. ३
गुणाः ख. १४

प्रभावभवतस्त्वमीश्वरंदम्भोद्भवो भव
न्ते समग्राब्धिपरिखोलेखामेखलायाः
प्रभुर्भवः २१ तस्मिन्निःशेषभूतानाः।
सदाप्युद्धमनोरथः अप्राप्तप्रतिमल्ल
स्ययोधाहृदयशल्यताम २२ समरा
स्वादयुद्धामदर्पदर्पितमानसः कः।
कोऽपिश्वरः संरंभादिमपृच्छत्सदा
जनम् २३ दर्पकण्डूलदोर्दण्डः पृच्छ
न्तेरभसेनतम् सर्वावमानसंतप्त
जगादाभ्येत्यनारदः २४ नास्तित्वत्स
दृशः शूरस्त्रैलोक्ये सममुच्यते किंतु
नानेरणेहेतेनरनारायणावृषी २ २
वदर्याश्रमसंसक्तौ तीव्रतपसि नि।
ष्ठितौ युद्धेच्छौ तौ यदि स्यातां तन्स्पृ
ष्टमनोरथः २५ नारदेनेत्यभि
हिते स वदर्याश्रमं ययौ विलोकयां
त्रिजगज्जैत्रमासन्नरणोत्सवौ २६

८ दृष्ट्वातेजोनिधीतत्रनरनारायणौनृ-
४२ पः मनोरथ्यपथाभ्यस्तंपथाचैवगुह्-
गुह्नतः ३६ तेघुह्कामुकेतिधीर-
शार्ङ्गभीरथीरया विलोक्योवाच-
मावज्ञस्मितदिग्धाधरंनरः ३७ म-
हीपतेनिवर्तस्वनवयंयुद्धकोविदाः
युक्तस्त्वैरवसंग्राममस्त्वयेमभ्यनन्त-
राः ३८ इत्युक्तोऽपियदाराजानच-
चालरणाट्राता तदातंहसमैषी-
कनिशितास्त्रैरभूपयत् ३९ प्रदीप्त-
ज्वलनाकारैः शरैराकीर्णविग्रहः
विनष्टविग्रहरूचिनिष्पत्तमाजयी
रताम् ४० ॥

१ तापित क॰ २ सर्वी वसान ख॰ ३ सर्व-
ज्ञः स्मित लीलाधरो नरः ख॰ ४ पेषी-
कनि स्मृतास्त्रैरपूजयत् क॰ ॥

प्रकाण्डवेतण्डितोद्दण्डदर्पज्वरभरो
नृपः कृपणः प्राणरक्षार्थेतमेवशा
रणंययौ ४१ वारितास्तस्तेनम
ग्रमानमनोरथः लज्जाविकुण्ठक
ण्ठः सोराजयात्रीयपयौनृपः ४२ इति
मानस्यमहतामपिद्योराशानिर्मदः
लोहस्यमलेनेवदोषोदर्पेणतेजसः ४३
तस्मात्सदामानधनेनपुंसादर्पःप्र
यत्नेननिवारणीयः दर्पाग्रवक्रस्य
हिजनोऽपिसर्वोत्मनातीव्रनिपा
तमज्ञः ४४ प्रदर्पशौर्यसंहरणीयम
त्यागोविप्रहत्यात्यपितस्वदेहाः प्रया
न्तिवीराःसुकृतामरत्वंयशःशरी
रैरजरामरत्वम् ४५ इतिश्रीव्यासदा
साप्राख्यक्षेमेन्द्रविरचितेदर्पदलने
शौर्यविचारःपञ्चमः षष्ठोविचारः
जगत्सकोमद्विरदस्वदानार्द्रसरणि

२ यैश्शीभिः स्वानामहमभिमताशा
४३ फलतरुः इतिमागोद[?]वहतिकि
लदर्पमनसियस्तडुद्गतंसर्वैस्त्यक्त
तमपहायव्रजतिसः । स्वर्गादिसं
भोगफलाभिलाषात्सत्राद्यपूजाप्र
तिपद्यतेयः धर्मार्थपण्यक्रयवि
क्रः योसौकलेनदानप्रभवोऽभिमा
नः २ यद्विद्यादिगुणोत्कर्षविशेष
परितोषितैः दीयतेप्रीतियत्नयोः
सपण्यक्रयविक्रयः ३ लोकप्रसि
द्धिसिद्ध्येयः प्रयच्छतिगुणस्तवैः
करोतिविलयप्रासौः ससदाक्रयविक्र
यं ४ अवमानहतंयच्चदत्तमश्रद्धया
यत्नं ऊपरेनिष्फलंबीजंत्विमममाहि
ममेवतत् ५ ॥

१ लोकस्य क· २ धीराः ख· ३ अभिमता
नो ख· ४ प्रति प्रतिपाद्यते यत् ख· ॥

स्मापितोः यस्यसंवर्षकीर्त्तकर्षवि
गीषया दत्तंकारणमृतस्यतस्यैवाते
फलप्रदं ६ परार्तिशमनेविनमस्ताः
नमत्रुदीरितं अफलाकांक्षयाश्रं
प्रयासमल्पमनल्पता ७ कुहदेशादि
देशेषुकालेष्वकेयश्शादिषु आत्मोप
कारमात्रेणपात्रेदानेनकिंमदः ८ दे
शकालक्रियापात्राणिविचार्येवके॰
वलं परेषामार्तिशमनेदयार्द्रदान॰
मुच्यते ९ रत्नार्थेसपरोपुत्रकलत्र॰
स्वत्वसिद्धये दीयतेयस्यद्वैनलो॰
भदानेनतेनकिं १० वादीविलेःख॰
लीकृत्सेवयद्गतपरीतया दीयतेय
त्विरक्तिंष्ठकष्टदानेननतेनकिं ११ स
त्काशागतसत्पात्रेपूर्णयाश्रद्धयादी
यते यत्तइच्छासमंतमंदायदानेनते
नकिं १२ अमस्ताभाषितंपूर्वंदत्तमा

८ मनतोऽल्पकम् यस्सदोषमयोग्यं वा
४४ कूटदानेनतेनकिं १३ विशेषवान्तुरो
येनलोभकृच्छ्रादनिच्छया अप्रसा
देनयद्दत्तं बलाद्दानेनतेनकिं १४
यत्तुच्छपूपतिलकप्रतिपत्तिप्रदर्शि
तं दत्तमत्यल्पनिःसारं दंभदानेनते
नकिं १५ प्रभूतभारसंभारराजचौ
रादिविप्लवे दत्वायदृष्टमुद्दिष्टशल्य
दानेनतेनकिं १६ अनास्वाद्यमवि
क्रेयमनादेयमनीप्सितम् दत्तंनि
ष्पकारंयदन्यदानेनतेनकिं १७
ऋणवद्भिरसंशोध्यं वचसाप्रतिपा
दितम् यन्नित्ययाचनहेठं याच्यदा
नेनतेनकिम् १८ ॥

१ सन्निहृत्यादिंदशोष्ठ क॰ २ अयं श्लोक क॰ पुस्तके नास्ति ३ वस्पदानेन क॰ ॥

प्रकस्मिहूर्णीममस्मिकृशीत्नस्यगुणो·
दये भद्रायदर्पितेनरागद्वेषदानेननतेन
किं १९ अगादेःस्वजनैःपुत्रैलेब्यदा
मप्रतियद्धः नित्यमाधाम्यतेयेनक
लिदानेननतेनकिं २० नपरस्यार्तिश
मनेनात्मनःपुण्यकारणं दत्तात्त्य·
मृत्येनामघत्स्वत्स्यदानेननतेनकिं २१
दुर्ग्रहेषुविरूद्धेषुदशापाकेऽतिदारुणे
दीयतेदोषशान्त्यैयद्यद्दानेननतेन·
किं २२ सुमुक्षिस्यक्रमर्वाणाःशायन
स्योदत्तातियत्न मूर्छास्यानेनमनसा
मोहदानेननतेनकिं २३ दत्तंप्रियवि·
योगाग्रशोकशल्यात्तचेतसा यत्सं·
सन्तापजननेनवाष्पदानेननतेनकिं २४
पुराहितायगुरवेशान्तिस्वस्तिविधा·
यिने दीयतेयस्यसङ्केन भक्तिदाने·
ननतेनकिं २५ यत्सम्यक्फलमुद्दि

६ यद्वर्वितं सर्वस्वम्भ्रंतं च यत्नात्मायेना
४५ यदर्जितं परयत्नस्पर्शेन शांसं नयत्न
दत्वाद्दुःखशातेन यत्स्ववचस्मापस्या
न्नयद्गृण्णते नहानंयनबीजवाप·
त्रिगुणः शोधः प्रकारः कृषेः २६ प्रा
शुं स्वर्गवराङ्गनास्तनतटस्पर्शाति
रिक्तं शुभं त्व द्दत्तो मेरुरपि प्रयाति तृण
तामात्मोपकारेच्छया प्राप्तार्ति
विलोकनेकरुणाग्राश्रद्धाख्यायापू
रितं सत्त्वोत्साहसमन्वितं तृणमपि
त्रैलोक्यदानाधिकम् २७ युधिष्ठि
रस्य भूमिभुजः पुराकनकवर्षिणः श्री
स्वमेयेवियानेनवर्तमानेमहाक
तौ २८

१ दत्त्वाल्पमूल्येनाल्पं ख· २ भूमदानेन क
३ स्पर्शाभिषिक्तं क ४ नियानानाम् क·

सज्जाहराजभोज्याहविविधास्तत्रपा-
लिषु अनिशं रत्नपात्रेषु भुञ्जानेषु द्वि-
जन्मसु २९ विप्रेषु पूर्यमाणेषु मणि-
काञ्चनराशिभिः उच्छिष्टभूमिनकुलः
स्वबिलान्निष्पपात यो ३० दीप्तकाञ्च-
नवर्णेन पार्श्वेनैकेन शोभितः अपरे-
ण स्ववर्णेन वितीर्णजनकौतुकः ३१
सोऽभ्येत्य तूर्णमुच्छिष्टहेमपात्रच्युते-
ऽम्भसि लुलोठ स्फारकोलाहलपरिव-
र्तितैः ३२ सुवर्णपार्श्वेनकुले
दृष्टे सर्वे कुतूहलात् मज्जनमुच्छिष्ट-
जले द्विजातिपायसम्वेदयन् ३३ प्राप्ते-
न भूभुजा दृष्टः दृष्टाहृष्टवेष्टया सोऽ-
वदद्विस्मयभुवा हास्यस्पृष्टादरया गिरा २४
राजन्नस्मान्निदानस्य न पर्याप्तवितं
फलं अस्मात्तभूतसंभारात्सक्तुपात्रं
वरं परं ३४ प्रवृत्तेऽस्मिन्महादाने मह-

द नत्नेमहीपते विन्नेहन्नेचविन्नेचशुद्धि
४६ कोवेत्तितत्त्वतः २६ संभारोऽघंभवन
46 भवनव्याप्तिपर्यायसंभोगः सर्वाशाः
सुप्रतननजननताहरणेऽमन्तरच्छः
श्रापत्रातिप्रशमनविधौ सत्वशुद्धिप्र
दाने संतद्धानामपिलक्षणकणःका
न्तुनाद्भित्वमेति २७ श्रूयतांयत्नमया
दृष्टंभूपते स्वयमद्भुतम् उदेस्यदीति
नेयस्मिन्कायेरोमाञ्चकञ्चुकः २८
शिलोञ्छवृत्तिनापूर्वं विप्रेणदेवचा
रिणा उपवासकृशेनान्नंयवसक्तो
कंकलत्रिणा २९ ॥

१ विविधास्वादप्राप्तिषु कः २ भुक्तव
त्सु द्विजातिषु खः ३ भुक्तवत्सु चविप्रेषु
पूर्वमात्मीयेषु कान्दनैः कः ४ दृष्टो दृष्टया
पुष्टः रवेष्टया कः ५ सभक्त स्तरया
खः ६ सक्तुमात्र वरम् वरम् खः ।

सकृत्पात्रेततःसिद्धेकृतदेवपितृक्रि
यः जायापुत्रविभागेनस्वभागंभो
क्तुमुद्यतो ४० सप्राणाकृतितोथार्थी
दृदृशातिथिमागतम् दत्त्वासकृ
त्तिसंवित्तिमसर्वाङ्गशिथिलाकृति ४१
तस्मैविहितसत्कारःसप्रसादेनचेत
सा श्रद्धासह्यथावस्थितंतत्सदद्दौनि
जभोजनम् ४२ निर्गतेऽतिथिनातस्मि
न्नदीर्णाद्दुहिकारिणा तद्भार्या
प्यादरवतीतस्मैस्वमशानदृदौ ४३
तेनाप्यतृप्तिमालोक्यतनुजःश्रद्धया
तिथिं स्वभोजनेनविदधेसंपूर्णाशा
ननिर्वृतं ४४ गतेभुक्त्वातिथौतस्मि
न्नुपवासकृशोद्विजः सक्तोतस्मादृद्यु
नतस्योक्रान्तोऽपिनिश्चितनिश्चयः ४५
श्यपायंससतृणगायेननिर्गतःद्धायितो
विलात प्रासतत्सर्णपुटिकामुत्स
ष्ठोद्दिष्टवर्तिनीम् ४६ ॥

६ तत्रावमन्नतो येन स्पृष्टमात्रस्य मे नृप
५० पश्य मे दक्षिणं पार्श्वं जातं हेममयं प्रभु
वि ४७ ततो ऽहं वामपार्श्वस्य हेमत्वकृ
याम येस्सरा त्रिर्निश्चिन्तया याततः कृ
शतामेव केवलं ४८ यद्यत्प्राप्नोति पु
ष्टः कर्मयोगात्समीहितं ततस्तं पू
र्णाणायेव याति विन्नाविधेयतां ४९
अधुनावर्तमाने ऽस्मिन्नभ्रमेधे तवक्र
तौ हेमपार्श्वीशायायातो विप्रो क्षि
ष्टा महीमहं ५० रत्नकाञ्चनपात्रा
तु सिक्तस्पल्वठतश्चिरम् मम का॰
न्तिलवोऽप्यङ्गे नकश्चिदिह दृश्य॰
ते ५१ सर्वथा सत्वशुद्धाय दानाया
तिलघीयसे नमो महाफलायेव
नभोगाङ्गप्रसक्तिने ५२ ॥

१ मात्रे क॰ २ कुद्दिस्तं क॰ ३ तस्मिन्न
ष्णेन क॰ ४ सिक्तासूल्वठत: क॰ ॥

ऽम्भस्कान्तकुलेयातेतनस्थेतिशुयिपिरः
श्रिविनयंसततोऽब्धुमः हाणाक्षिमित
तोऽयथो १२ तस्मात्सुवर्णिंवरात्नम
मितदानैर्नदर्पः शुद्धेणकार्यः भवस
दांकरुणांद्रसंवदानेमदाकस्यवि
देवबुद्धेः ९४ इतिश्रीव्याप्रसरामापरा
त्मदैमेन्द्रविहितेदर्पदलनेदानवि
चारः षष्ठमः सप्तमोविचारः तपः स
दारागायनाभिमानमोहग्रहाणायां
सतामभीष्टं तेनैवदर्पोयदि किंहेषे
वमक्रोनिकार्यः द्वापितस्यकार्यः १
सर्वात्मनाशुद्धयियाविधेयः संसार
दोषप्रशमायपत्नः कोपापतंसवन
रागादिंयकरोतितीव्रनतपः प्रशा
न्तिं २ चित्तविरक्तंयदिकिंतपोभिः
श्चित्तंसरागंयदिकिंतपोभिः चित्तम
सत्वंयदिकिंतपोभिश्चित्तंसकोपंय
दिकिंतपोभिः ३ कोपेनशोषपस्क

६ स्फुरिताधराणां कामेन कंपस्फुरिता
५८ धराणां स्वेदांभसातत्क्षणसमुद्भवेन
निक्तेन सा किं तपसा मुनीनां ५ मा
र्गाच्युतस्या किल गौतमस्य शापेन
शिला बभूव नीतो वसिष्ठेन रुषाभि
शापस्य चाण्डालतां भूमिपतिस्त्रिशंकुः
भूमग्नमूर्तिर्वररत्नलोभाद्विपाटयेती
नयनेन हकम्याम् नसाणि सस्य फास्व
त्वादरेणेह निकारच्छवनः सप्रगाः
पाण्डुः प्रियाकण्ठविलंबिबाहुर्ययौ
मनस्मसन्ततनुर्यदस्तम् ६ गयः परीक्ष
हिंसाणिफलकुनैर्यतपस्विकोपस्य
विजृम्भितं तत् ७ विमार सस्मार नरो
नेयेन निःशेषमुन्मूलितमेवमूलं
शापोपतापप्रभुणापरेषां किं तेनः
मिथ्यातपसामुनीनाम् ८ नराजः
सेवारजसाविलसंनमूमि विद्यादि
विवादतमसम् नदंभदीक्षाकुहका

कुलेयत्कस्याप्यामिंद्रविमलंव्रतंता
न् ९ समंचयंत्रमकलंत्रवृंत्रवृतंहि
हीनमवहारभारम् टंभाभिमानो
द्भवकष्टभूतंमिथ्याव्रतंजीवितंहृ
स्पुपायः १० ॥

१ प्रततोच्छ्रामः क० २ विलग्न ख०

सरागरोगंवकुलग्रमोहंसरोगसं
भारमवैवगर्वम् प्रहेषदोषोस्य
ममेयमायंसमारविरूव्रतमेतद
ग्रम् ॥ जरात्मस्राजिनयोगपरक
स्याहरुग्रस्थितिपीड्यमानम् विवे
कहीनंविरतप्रकाशंव्रतंहृहद्दन्य
नमामनन्ति १२ सरागकाषायक
षायचिंतंशीलांशुकमागदिगंव
रंवा लोलोद्भवद्रस्मभरप्रहासव्रा
तंनवेषोद्धटतल्पहृतम् १३ निःस
ङ्गयोगंयनभोगसङ्गं विलंविकङ्गा

८ लकपालमालम् कौणकुलं स्मयोः
४८ विवर्जनीयं भाव्रतेनत्वकथयन्निण
पम् ४ बालस्तपस्वी किमतोऽस्ति
हास्य युवा वनेषी किमतोऽस्य घो
रम् वृद्धः सरागः किमतोऽस्ति नि-
न्द्यम् विः प्रमाता किमतोऽसि श्लाघ्य
म् १५ क्षमाशमः पापमनमितद्विषां
णामनः प्रसिक्तं करुणामहत्तेन न
यो ऽहं मतत्त्वजने वने वा कायस्य
शेषोपवणमस्यदारूः १६ हिमाच
लेशणामलदेवदारुवने पुरा तिहि
रव्याहृहासे तपस्यतां शोषजुषां
मुनीनां कालो ययौ वर्षसहस्रसंख्यः
ततः कदाचिद्भगवान्भवानीहारीवि
हाराय नभः पथेन समं भवान्या
वृषभाधिरूढः समाययौ शीतमयू
खमौलिः १७ तस्यादिनांतावदनप्र
भाणां दीर्घीकृतानेकशाणिप्रभाणा

म् विलासमहास्येन नभो वभूव विभ
क्तिसंसक्तसितोत्तरीयम् १९ देवीवि
लोकाय्यतपः प्रयत्नतीव्रप्रयासप्र
कटास्थिशेषान् मुनीन्कृपावेशः
विषक्तचिन्ताशशाङ्कलेखाभरणाव
भाषे २० देवत्वदाराधननिश्चला
नां संसक्तसर्वाग्रहनिग्रहाणाम् त
पः क्रियाशोषितविग्रहाणां नाद्या
पि मुक्तिः किमहो मुनीनाम् २१ क
स्मादमी वर्षसहस्रलग्नक्लेशावल
ग्नास्तनुशोषमग्नाः भवप्रसादं निम
स्रवोयनैव निरामयं तत्तनयः प्र
याति २२ ॥

१ निषेव्यमाणाः ख॰ २ नीलांशुक क ३ भयप्र
यासं ग्रतेनवगाढटकदृष्टितल्पम् ख ४ स्पर्श
विवर्जितम् यत् ख ५ शापम् ख ६ प्रसक्ता क
दीर्घे क॰ ७ मरीचि ख ८ छवीनाम् ख॰ ९
विसक्तसंसिक्त क १० विग्रहाणाम् क ११

९ पृथुः प्रमादः प्रथमागतेषु निरादरं
५० चिरसंस्थितेषु स्वाच्छन्द्यलीलावि
पुलावलेपादथ स्वभावः सुलभः
प्रभूणाम् २३ इति प्रियायाः प्रण
योपपन्नमाकर्ण्य वाक्यं गिरीशोऽ
ब्रवीताम् कुन्देन्दुविशदद्युतामलक
ण्ठकान्तिदन्तप्रभाभिः प्रतिभावि
हीनाम् २४ द्विवर्षयोरुत्कटयायामु
नीनां भक्त्यातुरीयाद्भुचितमेतत्
एषां भवालेयवनविघ्नभूतो प्रशान्ति
गतो किंतु न कामकोपौ २५ वन
प्रवेशोऽनियमैरशेषैः क्रियाविशे
षैः कृतकायशोषैः न निर्विकारं प
दमाप्नुवन्ति कोपेन कामेन च कष्ट
मानाः २६ प्रसन्नमेषां मनसो वि
कारं संदर्शयाम्यथ निश्चक्रमन्तः
तीव्रव्रतैः शुष्यति कायपवनवास

नालीनवनप्रमोहः २७ संसक्तभो
गाः स्पृहयाविमुक्ताः स्नेहेऽप्यरागाः
स्वजनेऽप्यसक्ताः भजन्त्यविक्लेशा
नृपः प्रसक्तायुक्ताः प्रकाशपद्मख
यं तत् २८ उक्तेतिशंभुर्वृषभात्स
लीलं गिरेरिवाग्रादवतीर्य भूमिम्
द्वाणादभूदद्भुतरूपराशिर्नगव्रतः
कान्तिमयावदातः २९ तस्याम
राधीशाकिरीटरत्नशोणप्रभाङ्गी
विवपादपद्मौ प्रचक्रतुर्विद्रुमवा
लवल्लीनवप्ररोहाङ्कुतगर्वसर्व्या
म् ३० स्पृष्टजानुप्रचितोरुशोभि
नाभीहृदावर्तविभक्तमध्यम् तत
स्पर्शंपप्रविलंबिबाहोः पीनांसमा
सोन्नतविस्तीर्णवक्षम् ३१ अनमला
वण्यसुधाब्धिमध्यस्नातैरिवाङ्गैः
स्फटिकावदातैः चक्रेदशाशाः स

२ इन्दुप््रकाशादिगंबरत्वादिवजाता
५१ हासाः ३२ पार्श्वस्थितश्रमणममयू
रपिच्छच्छायाच्छटाविच्छुरितोऽ
स्यकण्ठः राजलीनान्तरकाल
कूटविषाग्निनेवार्पितधूमलेखः
३३ सुलोचनाभ्यांइन्दुपक्ष्मला
भ्यामारक्तपर्यन्तमनोहराभ्याम्
उपधादिवानङ्कः नवाङ्कः सङ्केः दिग
ङ्कः नानामन्त्रागादीक्षाम् ३४

51

१ व यथा ख २ कोपकामौ ख ३ स्तुते
ख ४ संदर्शयिष्यामि ख॰ ५ विप्रान्नि
क ६ यस्य क ७ रेवः ख ८ अ
नङ्कः मनङ्कः सङ्कैः क॰ ॥

हृष्टुत्रिलोकीकलिताभिलाषंव
पुःस्मरारेर्जनितस्मरंतत पूर्वोप
कारस्मृतिजातलज्जेववक्त्रःत्राणं
क्वापिपयोत्तनीयम् १५ वभौ·
सकान्तःकुटिलासितेनस्कन्धः
स्पृशाकुन्तलसंचयेन स्रस्तेष्टुमि
छामुकुटेन्दुलेखांनिशागतेनेव
समागतेन १६ लतावधूपल्लव·
पाणिमुक्तैःस्मितावदातैर्विबभौ
सपुष्पैः रूपान्तरेनिह्नुतजन्तुक
ण्ठाभिनावशेषैरिवकीर्णकेशैः ३०
तेनान्यरूपेणकृतानवैवकान्तिः
प्रकाशोनिजरूपगम्ये जूटादिवे
न्दुरुदितःकराभ्यांसर्वाङ्गसम्पर्क·
पदेनियुक्तः १७ रूपंविरूपीकृत
मन्मथस्यतत्तस्यकान्त्याकमनीय

८ यमासीत् लज्जापहारागृहनेदेवता।
५२ नांसविस्मयोद्घेन नवाभिलाषः ५१
विवासस्सस्य ससङ्गःसङ्गे लज्जाव
तीनां स्पृहयैव पेतुः नेत्राणि विद्या
धरसुन्दरीणां लीलारविन्दाधीति
रस्कृतानि ५० नभःस्थितानां त्रिद
शाङ्गनानां नेत्राणि सौन्दर्यवशीकृ
तानाम् प्रकंपशिञ्जानविभूषणा
नांनेत्रोत्सवैः भूकुतिविभ्रमैः
५१ सस्मितकमाञ्जलिपल्लवाग्र
विमुक्तनीलोमलपुष्पकुञ्जम् स्व
र्गाङ्गनालोचनवर्गमस्य सौन्दर्यसं
सक्तमिवावभासे ५२ तद्दर्शनेको
तुकनिश्चलानां कर्णावतंसीकृत
लोचनानाम् मृगाङ्गनानामपि मस्य
हामूत्सितानन्तमन्तःकरणप्रवृत्तिः ५३

52

तस्यप्रवेशोवदनाथिवासलोभभ्रम
द्भृङ्गगणाञ्चितानाम् अभूत्समन्तम
स्वसनाकुलानांप्रफुल्लतानाकुस
मेषुकंपः ४४ शनैःशनैरास्यस
मंतिकर्षं तयोवनंमूर्तमिवापत
न्तम् विलोक्यकान्तंमुनिकामि·
नीनांमनःप्रहर्षोच्छलितंबभूव ४५
तासांतदालोकननिर्निमेषादृष्टिः
परंकर्णपथप्रविष्टा उत्सृष्टलज्जा
विपुलाभिलाषादमूचयन्मुग्धम
नोविलासम् ४६ तासांतदङ्गीरभ
सोत्थितानांस्रस्तांशुकोत्कंपिपयो·
नस्तनीनाम् नवेनकामेनवली·
कृतानांजृम्भाभवोऽभून्नयनोर्वि·
लासः ४७

१ पूर्वापराधा द्विव ख २ निशाम्यनेनेव ख ३ पत्र ख ४ प्रदेशो क ॥

८ तास्तांब भौरोमलतामुखेन्दुभीतात
५३ मःश्रीःस्तनरक्तिनेव गगाग्नियूमः
प्रसराग्रलेखातनीयसीनाभिवि
निर्गतेव ४८ तस्याधरेत्तुबनला
लेसेवकाण्ठेहठालिङ्गःतसस्प्रहेव
ह्यदिस्तनन्यासससमुन्नकेवपपा
नहृष्टिःसहसेवतामाम् ४९ सङ्गः
स्वैनेराहितकुङ्कुमताभिःपुष्पमस्त
नैःप्रसृतस्मितताभिः वातान्दोलितैः
पल्लवपाणिभिस्तानिवार्यमाण
रवमञ्जरीभिः ५० संतर्ज्यमाना
श्वहोमधूमलेखावलीभूभ्रमण
नर्त्तिभिः तस्यान्तिकेशीलउकू
लमुक्तिमज्जाविलज्जाःप्रसभंबभू
वुः ५१ निःश्वासिनीनोसरवाण
पुरवपदान्तवातैरिवकंपितानाम्

तांसां विलोक्यैवमनोविकारं भूभ
र्तुः भीमाप्तुनिपपिदासीत् ५२ कोपा
त्कटाक्षविदीर्यमाणत्वमाम
गीरकचितेवतेषाम् आसन्नदो
षागमवासरान्तसंध्यानिया भ्रू
समेसेवदृष्टिः ५३ दष्टाधराः कंप
विधूर्णमानाः स्वेदार्द्रदेहा विषमंश्व
सन्तः तेभेजिरे रागसमुन्नतेर्ष्याः
कोपाकुलाः कामुकवृत्तमेव ५४
अन्तर्ज्वलत्कोपकृशानुधूमसंका
शकृष्णाजिनवद्धकक्षः विदग्धशु
धमप्यजवेनकश्चिद्दभ्याद्रवन्नग्नत
उत्पाकुःम् ५५ दृष्टीमसुत्वविप
सकंपवाकुश्चिदेपकश्चित्तमया
विहीनः येनामनात्मा विरहादि
वाश्रुमोहे निरालंबतनुः पपात ५६

८ कमण्डलुं कश्चिदकाण्डचण्डसंर
५४ भपिण्डीकृतकोपवह्निम् आदा
54 यमोहेनपिनाकपाणेः पुरः प्रहारा
भिमुखो बभूव ५७ तेषाममर्षाद्
भ्रमहतमानां मोहेनिकारं दधताम
हमाणाम् प्राघः प्रघाताः क्षितिम
हमाला भ्रूभङ्गः तांततस्तपोवनस्य
५८ तत्संभ्रमादाश्रममत्तरीणां क
पाकुलानां कुसुमान्तरेभ्यः आ
सीत्समोहप्रतिमोन्यकारः प्राप
तताभैर्भ्रमरैर्भ्रमद्भिः ५९ ते प्राप
रीर्ष्यापदमन्यकारिवक्रं शाशां
कोपसमीहमानाः कण्ठस्था
लालोकनकालकूटसंपूरिता
दाइव मोहमूर्छाम् ६० ते तंस्मि
नप्रस्फुरिताधराग्रसुदग्रलाव

ण विशेषतर्षाः पत्नीविकारोग्र
निकारमूढः कठोन्तरथ्यामवि-
कीर्णवर्णाः ८१ कोऽयं विजातिवि
गुणः कलावान्न गो हृषाङ्कः प्रवि
शापलज्जः प्रहृषितायेन महर्षि
गुष्टाग्रङ्ग-वक्त्रहालललनावलीयम
श्लेनं संसूचयतानिगूढरूपेण ८२
दर्पाद्कुलीनभावम् नीतापवि
त्रत्वमियं मुनीनां कापालिकेनेव
वनान्तभूमिः ८३ अहो बतास्य
तिभाग्यमहामतीममालिङ्गनेस-
स्पृहस्य केनापि कामातुरहका-
कमेण कान्तं कृतं रूपमनेन नन्न
म ८४ इत्थेति तेन स्मेमसहत्त्वः सको
पात्तदण्डपाषाणहमीशतानि ।
देष्टा हतात्तणमविवेकजन्मामो ।

८ ह्नः प्रमादेण कृतामुपैति ८५ हरे
५५ भवस्याथ शनैः शिशिरांशुमौलौ
नेत्रप्रकोपविपुलानलतापिता
नाम् तदर्शनात्तु मरणप्रसृतस्य
यत्नः पत्नीजनस्य सुतरां विनिव
र्तनेऽभूत् ८६ अथ स भगवान्भर्गः
स्वर्गापगापृथुनिर्झरप्रसृतहसित
स्तस्मादेशात्क्रमेण तिरोहितः
प्रशमविमलव्योममध्याध्रियाम
वदत्स्मयस्मितसितमुखं वीरहृष्टदेवि
त्वयाद्भुतनिचेष्टितम् ८७ भस्मस्मेर
शरीरलतापृथुजटावल्यः शिरोमु
ण्डनं कुण्डीदण्डकमण्डलुप्रा
णयिता चर्मोत्तमसूत्रग्रहः कापा
यव्यसनेनिरंबरकृचिः कङ्काल
मालाधृतिः कामक्रोधवशाद्धि।

शोषकृविं सर्वदृष्टैवव्रतम् १८
दृष्ट्वा कोपात्परिणतजटासूत्रवः
न्याक्रमोहा दन्तः सौहृत्सरसवि
षयास्वादसंवादसङ्गात् श्राशा
पाशग्रमसनन्तिचयाद्धासनालीः
नद्योषात्रैषांमुक्तिर्भवतितपस्या
कायसंशोषणेन १९ ॥
१ विषयासङ्ग: मङ्गादनत्वात् ख:
श्रुत्वंकं विभुरारिणगिरिसुता
श्रुत्वा यथार्थं वचो निश्चित्या
व्रतमप्रशान्तमनसां मिष्ठैवका
यत्तयम् संसारापरमायमोह
रजसः शान्तैस्मुनीनां परम् राग
द्वेषविमुक्तये च दययाचक्रेहर
स्यार्थनाम् २० दैत्यार्थिनोऽथभ
गवान्कृपयाप्सरारिस्तेषामनुग्र

नं० ५८००-घ
दर्पदलनम् (काव्यम्)
पत्राणि ५९ (सम्पूर्णम्)
मूलकर्त्ता कविः क्षेमेन्द्रः
लिपिकः शिवराम त्रिपाठी

८ स्मयेन विलोकनेन चक्रे स्मित
५८ स्नपितदिग्वदनो मुनीनां लीन
स्मोहरजसा सहसैव शान्तिः।
मू ११ तपोविशेषैर्निशितप्रय
त्नैस्तस्मान्नकार्यः श्रुणु मोहदर्पः
ह्येवेत्सरागेण महोदयेन तपः
क्षयं याति सहस्मयेन ११२ प्रशा
न्तोऽन्तस्तृष्णाविषमयपरितापः
शमजलैः दोषैः संतोषामृत
विसरपानेन वपुषः प्रसङ्गः
संभोगः कमलदलकीलाल
तरलया भवारण्ये संसारहित
मुदारं वल्लतपः ११३ इति श्रीव्या
सदासापराख्यक्षेमेन्द्रविहिते दर्पद
लने तपोविचारः सप्तमः समाप्तोयं
ग्रन्थः श्रीत्रिपाठिशिवरामप्रणी।
तरत्नाकरः

56

